
PANAIT ISTRATI

NERANȚULA

...Neranțula! Nume fermecător de floare și fruct. Îl simți

în cerul gurii...

ROMAIN ROLAND

(fragment din scrisoarea adresată lui PANAIT ISTRATI, datată: Villeneuve, 16 iunie 1927).

Partea întâi

E MULT DE CÂND AM PETRECUT în Alexandria

Egiptului câteva ierni însorite. Și dacă amintirile acelor timpuri nu sunt prea vesele, cum aș putea totuși să nu mă las cuprins de ele, cum să nu mă înflăcărez de acele clipe rare care răstoarnă cazanul cu amărăciuni al vieții noastre, umplându-ne de bucurii în stare să ne fărâme inima.

Da, am cunoscut atari clipe, în ciuda vieții mele trudite.

Mi le da soarele iernatec al Alexandriei, soarele ei mediteranean. Pentru acest soare, pentru Mediterana lui și dorința mea de-a trăi, acceptam feliile mari de amă-răciune pe care soarta mi le oferea, pe aceeași tavă.

Le acceptam, deoarece presimțeam că viața refuză toată tava, celor care întind mâna ca să apuce numai soarele.

Soarta îmi hărăzea puține ceasuri de lumină, în schimbul unei zile de trudă, fără plăcere, dar, forțam păr-ticica de fericire, mărint cu știință feliile de amărăciune.

1

Panait Istrati

Mă lipseam de atâtea lucruri necesare vieții, numai să-mi satur mai bine ochii de lumina ce se revărsa, de cerul care te zăpăcea, de Mediterana ce-și lua zborul. Pe scurt, eram un muncitor rău. Părăseam lucrul, fără motiv,

îndată ce o muscă mă sâcâia cu puterea ei de a-și apropia soarele. Atunci plecam, tare mâhnit de această slăbiciune, pe care oamenii sunt bucuroși s-o pedepsească... Plecam, plin de libertate și golit de speranță.

Picioarele, ele însele grele de atâta fericire scump plătită, mă duceau întotdeauna spre marginea Alexandriei, la Ramleh, - de unde palmierii africani își contemplă, pe deasupra Mediteranei, frații înșiruiți pe Coastele de Azur, pe Ramlehurile europene. Aceeași mare îi mângâie sau îi bruftuiește. Darnic, cum îl știm, soarele îi scaldă în aceleași raze puternice.

La Ramleh se află clădiri luxoase, ca în orice ținut minunat unde bogații vor să fie singuri, ca să-și mistuie singuri costeliva lor bucurie. Doamne! văzându-i cât de jalnic se plectiseau pe terase, sorbindu-și odiosul lor Nimic, pricepui de ce viața era atât de aspră, în nerecunoștința ei, cu un pârlit ca mine.

Și astfel, eu, săracul, îndrăznii să mă apropii de terasele tixite cu bogătași, de acele locante unde narghileaua și cafeaua - fermecătoarele mele vicii - se plăteau la prețuri prea scumpe pentru punga mea. Dar nimic din tot ce mi-am dorit în viață nu mi-a fost peste putință; mi-am plătit adesea bucuriile cu sânge, monedă pe care băncile nu o cunosc, și nu voi regreta niciodată, deoarece aceste băi de lumină m-au ajutat să îndur întunerecul existenței mele.

Pentru o cafea și o narghilea, la Ramleh-ul Alexandriei sau pe marile cheiuri ale Smirnei, pentru un ceas de visare care însemna toată viața mea de-o zi,

adesea de-o săptămână, am făcut totdeauna ca acel român de treabă din cântecul popular:

2

Am dat, lângă mândra mea de-o seară,

Toată truda mea de-o vară”

Da, am dat... Ca să ai mult, trebuie să dai mult.

Asta vine de la sine, fără sfortare. Dar nu despre asta e vorba aici.

*

Nu poți iubi lumina, fără să iubești în același timp oamenii. Nu pe toți. Nimeni nu-i iubește pe toți și nici Isus nu i-a iubit astfel.

Iubim doar ce ni se aseamănă, în felurite privințe. Iubim dorințele noastre. Într-o după-amiază, la Ramleh, pe o terasă înțesată de-o sclifosită puiță omenească, am văzut un om. Și el pe mine. Îndată știui ce căuta acolo, la ce se uita, ce simțea. La rândul său, știu și el la fel despre mine, ba încă și mai abitir; am ghicit, în privirile noastre sincere, nuanța dorințelor noastre, minunea asemănărilor noastre. Acest lucru nu se întâmplă întotdeauna. Adesea, cântărind oamenii, m-am înșelat pe jumătate, niciodată în întregime. Dar cu cât mă înșel mai mult, cu atât merită să mă înșel astfel, deoarece aici nu e vorba decât de *viața frumoasă, sănătoasă ca apa de izvor și puternică, la fel ca fulgerul.*

Iubesc omul, când poartă în sine, încă de la naștere, dragostea pentru prietenie. Iubesc femeia, când sângele îi este aprins de patima cărnii. Mă dăruiesc lor, cu frenezie, fără să mă toclesc. Asta costă scump, dar, niciodată dezamăgirile îndurate n-au fost și nu vor fi în stare să micșoreze suma dorințelor mele.

Îmi caut pretutindeni norocul, cu furia cartoforului. Joc totdeauna larg, deoarece nu pot suferi zgârcenia! Dacă mă înșel, nu pierd nimic: celălalt e-n pagubă. Nu pierzi nimic, când te dăruiești în întregime. Altminteri, ar însemna să poți spune despre soare că-și sleiește forțele, când se

3

Panait Istrati

dăruie fără cruțare și fără alegere. Și cu atât mai rău pentru ghețari, care totuși se topesc ei-înșiși! Dar când câștig, pun mâna pe-o comoară! Vorbesc despre sentimentul prieteniei, deoarece, vai! pasiunea cărnii este ca fulgerul: puternică, dar nu ține mult.

Iată cum este alcătuit lutul meu și ceea ce iubește. Nu-s nemulțumit din cauza asta. Marii mei prieteni, nici atât. Și în acea zi, la Ramleh, Marco - pe care l-am înțeles și m-a înțeles mai iute decât a trebuit să ne fumăm narghilelele, Marco a fost, poate, cel mai fericit dintre toți.

Fermecătoarea secătură încercă, totuși, să se apere. Știa bine că ar fi de prisos, deoarece la ființele sensibile nevoia de-a iubi și a se mărturisi este mai

puternică decât simțul pudorii, care te silește să-ți ascunzi urmele loviturilor. Totuși, el țină să-mi dovedească reținerea sa de om de lume, - acest „sărman om de lume”, care se hrănește cu iarbă, bea apă, iubește ca vierme și își ascunde cele mai mici zgârieturi! Și în după-amiaza acelei întâlniri de neuitat, Marco mă părăsi, în mod grav, fără un semn încurajator, plecând de acolo.

Ca un om de lume.

Câinele său lup, de o veselie năvalnică, îl sâcâia: voia să-i arunce o pietricică și cât mai departe. Marco, visător, cu mâinile împreunate la spate, puțin adus, mergea pe plajă, fără să răspundă dragostei celui mai bun prieten al său. Această nepăsare nu mă păcăli, îl urma, multă vreme, de la oarecare depărtare, întipăririndu-mi trăsăturile frumosului său chip de prieten, pe care trebuia să mi-l apropiu. Și, într-o zi, am făcut-o. Cum? Asta nu se învață.

.Și acum, uitați-mă. Nu va mai fi vorba aici despre mine. Ascultați o poveste, petrecută în colțuri de pământ, pe care cei mai mulți dintre voi nu le cunoașteți.

4 Neranțula

Este povestea istorisită de omul pe care l-am descoperit-pe o terasă la Ramlehelul Alexandriei, un om pe care-l iubeam fără să știu pentru ce și care mi-a sfâșiat adesea inima cu acest cântec grecesc, sprintar, a cărui primă strofă ar putea fi tradusă cam așa:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!

O fecioară își clătea fusta, Neranțula fundoti¹!”

¹ Mic portocal amar.

5

Panait Istrati

SĂ TOT FI AVUT ȘAISPREZECE ANI, când tata cumpără o căsuță, pe Ulița ovreiască, la Brăila. Ne mutarăm numaidecât. Știam că nu vom sta mult acolo, deoarece tata - ca de obicei, - nu cumpăra decât case dărapănite, pe care le meremetisea și le vindea din nou primului cumpărător. În fond, asta-i era meseria, destul de bănoasă. Aceea a mamei, deloc obositoare, consta în a-și sprijini bărbatul în nesfârșitele sale pălăvrăgeli de afaceri, în timp ce o slujnică se ocupa de gospodărie, ciorovăindu-se cu lucrătorii care cârpeau șandramaua.

În ce mă privește, aveam datoria să alerg la cârciuma din colț, să iau carafe de vin pentru părinți și cumpărătorii lor, care beau laolaltă sporovăind despre „casă de vândut”, „casă de cumpărat”. Asta mă plictisea de moarte. Ca să mă distrez, aruncam tencuială în sosurile servitoarei noastre și sare în ipsosul zidarilor. Toată lumea se supăra și se mai schimba Kalimera. Îmi mai plăcea să mă joc, cu marile mele zmele, pe străzi, în capul gol, cu cămașa descheiată în bătaia vântului și mereu singur. Da, singur, deși nu eram nici fricos, nici

sălbatec; mă temeam însă de pietrele azvârlite de ștrengari, mai ales din ziua când una mă lovi în cap, găurindu-mi-l.

[...] Așa că, vrând-nevrând, mă lipsii deocamdată de plă-cerea, - foarte gustată cu prilejul schimbării locuinței - de-a hoinări pe uliță, ca să cercetez locurile, ca să cunosc oameni și obiceiuri noi. În schimb, o preocupare neașteptată se oferi de la sine setei mele de-a iubi.

La mahala, curțile sunt despărțite prin garduri din șipci vechi. Poți vedea tot ce se petrece la vecini. Și cum pe-aici lumea e foarte curioasă și nu prea politicoasă, fiecare se uită cât i-e vrerea. Ceea ce făcui chiar eu însumi, după pilda celor mari, care nu se sfiau să se scuie în obraz ori de câte ori aveau prilejul și să-și arate dindărătul gol printre șipcile gardului.

Eu, unul, n-aveam nimic de-arătat și nici de scuipat pe cineva. Dimpotrivă, în curtea din dreapta, aveam plăcerea să văd în fiecă zi o fetișcană de paisprezece-cincisprezece ani, care se mișca întocmai ca un pește în apa râului, necatadixind să priceapă că aveam poftă să fac la fel. Dar, era fată și ca și cățeaua care nu se teme de mușcătura câinelui, nu se temea de pietrele băieților. (Copilul, când devine bărbat, își pierde până și această omenie și lovește femeia însărcinată.)

Oacheșă și cu păr bogat, semăna cu o țigancă. Coadă, mare, împletită îngrijit. Fața, - ovală, foarte serioasă, cu ochi pătrunzători și buze cărnoase, - era întotdeauna curată, ca și mâinile și picioarele.

De altfel, n-avea de-a face decât cu apa. Cu brațele îm-povărate de două găleți din tablă, făcea naveta - din zori - între pompa cartierului și casele pe care le aproviziona, pe o para „rândul”, cu condiția să fie „pline ochi”. Ca să prididească și să n-o stânjenească la mers, atârna gălețile de-o cobiliță, care o îndoia sub greutatea ei.

Oricum, corvoada asta trebuie să fi fost istovitoare, de vreme ce o vedeam adesea cu fața crispată, gura strâmbă, buza de jos atârându-i, lac de sudoare; dar, niciodată tristă, niciodată copleșită, veselă îndată ce-și punea jos povara, gata de zburdălnicie. Nu era vorba de zburdălnicia neroadă cu ștregărițele din mahala, ci, singură în curte, cu niște cățeluși frumoși, pe care-i ferchezuia, îi gătea cu nenumărate panglicuțe și-i dezmierda neconținut. Sau când se sătura de cățeluși și n-avea curse de făcut, o pornea hai-hui. Ceasuri întregi, n-o mai vedeam. La înapoiere, cu fața scăldată de fericire, înșfăca gălețile și alerga la corvoada zilnică. Terminând-o, se tolănea la umbra unui dud, unde reîncepea găteala cățelușilor, cu risipă de îngrijiri și duioșia unei adevărate mame.

În jurul ei, nimeni. Nimeni care s-o țină din scurt. Nici părinți, nici strigăte, nici înjurături. Numai cereri de apă, din toate părțile.

Umbrele nopții o înghițeau, laolaltă cu micuțele animale, într-un susur de mângâiere și de îmbiere la odihnă.

Dimineața o găsea, mătăhăind sub povara cobiliței, cu brațele și gâtul încordate, cu pumnii strângând toarta găleților, la capetele cobiliței. Buza îi

tremura puțin. Apoi, urmau iarăși câinii, disparițiile neașteptate, întoarcerile acasă radiind de fericire.

Văzui toate acestea, într-o vară, la începutul vacanței mari.

- Mamă, cine-i fetița care cară apă?
- O orfană.
- Cum o cheamă?
- Nu știu. Nimeni nu poate spune. I se zice Sacagița.

*

O orfană... Pripășită de un an, Dumnezeu știe de unde...

Care n-a vrut niciodată să spună cum o cheamă și nici cine-i sunt părinții. Pe care Stana, bătrâna proprietăreasă o culesese de pe drumuri și căreia lumea îi zicea Sacagița.

.....

Cam asta-i tot ce știa „lumea” despre această fetiță. Și îndată ce „lumea” își potoli curiozitatea-i nesătulă, botează pe nepoftită cu numele de *Sacagița*, îi întoarse spatele și-și văzu de socotelile ei, socoteli de agonisit, de îmbuibare, de „case de vânzare” și „case de cumpărat”.

8 Neranțula

Sărmana *lume!*... Și tu, sărmane *om de lume!*... Cât vă plâng!... Vă întâlniți, în drumul vostru, cu o făptură omenească, cu fălcile încleștate de vifornița vieții și în loc să-i dovediți căldura voastră, marea voastră omenie, o întrebați în fugă:

- Ia să ne spui, necunoscutule, cât ai clipi din ochi, cine ești, de unde vii, ce părere ai despre noi și ce ai de gând să faci în mijlocul nostru?

Și nenorocitul se uită la voi, incapabil să-și descleșteze fălcile pentru a vă răspunde sau măcar - a vă scuipa în față. Și, grăbiți cum sunteți, îi întoarceți spatele, îi atâr-nați o poreclă, ca pe-o tinichea găurită de coada unui câine, și o ștergeți la treburile voastre. O ștergeți: tu, sărmană *lume!*..., și de asemenea tu, sărmane *om de lume!*...

Cât vă plâng...

*

Într-o zi, pe când mă apropiam sfios de gard, micuța singuratecă îmi spuse deodată, spre marea mea uimire:

De ce te joci numai în curte?

Ah ! câtă plăcere îmi făcu acest semn de prietenie! Inima îmi bătu cu putere. Îmi simții obrazii în flăcări. Nu putui să scot o vorbă. Coborâi privirea.

Sta dreaptă, de cealaltă parte a gardului, mângâindu-și cățelușul drag - Leu - pe care-l strângea la piept, șoptind într-una, melodios:

- ...De ce? De ce?... *Marco*: Tresării, bolborosind:
- Știi, dar, că mă cheamă „Marco? „
- Am auzit, strigându-ți-se astfel...

Sforțându-mă, izbutii s-o privesc în față și s-o întreb:

- Dar pe tine cum te cheamă? Îmi răspunse, simplu:
- *Sacagița*.

Simții un cuțit în inimă. Îi întorsei spatele și fugii că să plâng.

Va să zică, ea se împacă liniștită cu groaznica poreclă de *sacagița*! Așa era poreclit cel mai frumos tovarăș din copilăria mea!

- Și ce-i cu asta? îmi spuse a doua zi, după ce îi mărturisisem revoltat, scârba mea. Ce-i cu asta? *Ești ceea ce ești...*

Apoi, îmblânzindu-și glasul:

- ...Sunt oare, *pentru tine, o sacagiță?*

Pentru mine?... Oh! pentru mine!... Nu! Nu ! Smulsei o șipcă din gard, mă strecurai prin spărtură și o strivii în brațe.

Avea carnea tare ca piatra. Un parfum necunoscut până atunci - parfumul cărnii iubite - îmi pătrunse în sânge.

Era ca mireasma unui fruct exotic, pe care-l guști întâia dată.

O părăsii îndată și trecui în curtea noastră. De-acolo, ne-am privit cinstit, în ochi. Ai ei erau mari, deschiși și ai fi putut spune mirați. Fața ei, împietrită, liniștită, golită de orice emoție. Eu... eu, abia îmi trăgeam sufletul.

În jurul nostru, pustiu. Ulița, de asemeni, pustie.

Ne aflam într-o după-amiază înăbușitoare de august, când trântorii mahalalelor dorm, cu toții, după ce-au gonit muștele și-au lăsat perdelele.

În săptămâna următoare, se ivi o împrejurare, care mă ajută să câștig inima prietenei mele.

Dimineață.

Ea trebăluia voinicește, de la un cap la celălalt al mahalalei, cărând apă la clienți. În acest timp, mă jucam cu zmeul în uliță, dar foarte aproape de poarta noastră. Zmeul plutea în înaltul cerului. Îi „dădusem” toată sfoara de pe ghem, ca să-l încerc la zbor mare. Nu vedeam, nu auzeam nimic. Mă sileam să

„prind” părțile bune și cele slabe ale jucăriei mele, când un strigăt îndepărtat mă-nfioră: era glasul prietenei mele.

La capătul de sus al uliței, ea își aruncase gălețile, bătea din palme, urla și alerga spre mine, cât o țineau pi-cioarele, ca scoasă din minți, făcându-mi semne. Mă uitai îndărăt și văzui o trăsură cu doi cai, apropiindu-se în goana mare, în timp ce în mijlocul drumului ursulețul Leu își scărpină liniștit o urechiușă, nepăsător de primejdie.

O clipă de șovăire și prietena mea și-ar fi văzut strivit câinele, atât de iubit.

Lăsai zmeul, care se prăvăli din nori, mă repezii și smulsei cățelul de sub copitele cailor; dar trăsura mă izbi și căzui leșinat.

La trezire, lume multă în jurul meu. îmi frecau cu spirt coastele strivite. Se boceau. Apoi, după ce lumea plecă la treburile sale, izbutii să merg, singur, până la gard.

Prietena mă aștepta, cu Leu în brațe. Mi-l trecu prin spărtură. Luându-l, mă speriai de fața chinuită a micuței mele.

- De ce ești atât de palidă? îi spusei.
- Ți-l dau! rosti ea, sugrumată. O să știi să iubești un lucru ca ăsta?
- Da, mult.

- Și ce ești în stare să faci pentru ceea ce iubești?
- Totul!
- Da... Mi-ai dovedit-o... Sunt o proastă... Iartă-mă. Și de astă dată, ea fu aceea care trecu prin spărtura gardului, îmi luă capul în mâini și mă sărută pe amândoi obraji.

Au fost primele și singurele sărutări voluptoase din viața mea, care nu m-au costat decât puțină durere în coaste. Celelalte, toate celelalte...

Dar, de ce să mergem atât de repede...

*

Durerea de coaste mă ținut în pat, mai multe zile. În fiecare după-amiază, stăpâna lui Leu și a inimii mele venea - pentru un ceas sau mai multe - ca să mă vadă și să-și mângâie câinele.

Mi-aș fi dat întreaga-mi sănătate nefolositoare ca să pot prelungi această fericire de bolnav răsfățat! Doamne! fie-ți lăudată opera! Noi o considerăm nedesăvârșită, fiindcă suntem niște nesocotiți; iartă-ne însă și nu lua în seamă jalnica noastră judecată! De un singur lucru-i păcat: că nu te-ai gândit să ne pui o a doua inimă în locul bietului creier, care ne stingherește atât!

- Marco, îmi spuse prietena (într-o zi, când sta pe patul meu, una din acele zile de august, bogate în soare, în muște și praf), Marco! Ești gelos?

Vorbindu-mi, fața ei deveni la fel de palidă ca în clipa când se despărțise de cățelușul, pe care i-l scăpasem de la moarte.

- Gelos? zisei. De ce mă-ntrebi? Și de ce această neliniște?
- Pentru că te iubesc, *pe tine, pe tine*, și încă *pe cineva!*...

Auzindu-i mărturisirea, mintea mi se tulbură, patul se învârti cu mine și era cât pe-aici să-l strivesc pe Leu.

- Da! adăugă. Vă iubesc pe amândoi, ca pe *unul singur*, așa cum îl iubesc pe Leu. Iată tot ce iubesc. Să nu te superi.

Asta e.

Și mă sărută cu putere; dar mai bine mi-ar fi dat o lovitură de ciocan în frunte.

Îndată simții că nu trebuie să mă tângui, că aveam de-a face cu o făptură bine clădită și cu un potrivnic puternic; și că numai arătându-mă puternic, la rândul meu, mai puternic decât ei doi, voi izbuti să lupt și să-mi păstrez locul. Simții clar, aceasta.

Timpul mi-a dat dreptate. O dreptate amară...

- Cine-i acel *cineva*? o întrebai, gâtuit.
- O să-l vezi... când vom merge să sărim șanțul la *neranțula fundoti*.

-...La... cine? *Neranțula fundoti*? Ce înseamnă asta? Cunoșteam bine ce însemnau aceste cuvinte grecești, deoarece știam greaca la perfecție; totuși, nu pricepeam nimic și mă uitam la ea, prosteste.

Izbucni într-un hohot de râs, atât de frumos, atât de răsunător, atât de amețitor, încât îmi uitai toată durerea. Leu, la fel, își uită durerea. Și tustrei, rostogolindu-ne în pat, râdeam, ne mușcam și lătram ca trei animale tinere, fericite.

- Spune-mi, frumoasa mea, frumoasa mea... *Neranțula*...
- Îmi zici *Neranțula*? strigă, buimăcită.
- Da, dar...

-...Nu-i cumva ceva asemănător *Sacagiței*?

- Nu! nu ! *Neranțula* înseamnă: mic portocal amar; iar *fundoti*: stufos. Ești, deci, pentru mine: mica portocală amară, micul meu portocal stufos! Este refrenul unui cântec grecesc, pe care l-ai auzit și pe care-l repeți ca un papagal. Spune-mi ce-i cu șanțul pe care-l sări și unde se află?
- Pe Ulița Kalimerească². Acolo, muncitorii au desfundat toată strada, de la un capăt la altul, ca să pună conducte și s-aducă apa în case. Se zice că prefectul o și are; te duci la perete, întorci o drăcovenie care se cheamă

„robinet” și apa curge singură. Tare mi-ar plăcea să văd și eu! Tu crezi?
Apa din Dunăre urcându-se *singură* în odaia ta? Ei drăcie!

Nu știam mai bine decât ea, dacă apa din Dunăre se urcă sau nu *singură* în bucătărie și nu dam crezare poveștii cu „robinetul”, „pironit în perete”, pe care-l „întorci” și

² *Strada grecească*, botezată de români astfel, deoarece, îi auzeau pe greci, spunându-și de dimineață până seara: *Kalimera* (bună ziua).

țâșnește un șuvoi de apă „fără sfârșit”, „atât de fără sfârșit, că toată Dunărea s-ar putea scurge în odaie”.

Dar știam și credeam altceva: anume că Neranțula mea iubea un grec, de pe ulița Kalimerească, desfundată de primărie, că într-acolo, alerga în toate după-amiezele și că de acolo se înapoia veselă, extaziată, roșie ca focul.

Ce se petrecea acolo? Cine era băiatul care-mi lua jumătate din prietenă?

Un cui dureros îmi sfredelea inima.

Aș fi vrut să-miucid potrivnicul, dar nu știam nici să mă bat și nici s-arunc cu piatra.

O privii în albul ochilor.

- L-ai sărutat pe *celălalt*, ca pe mine?

- Da! L-am sărutat, dar *el* e ceva, iar tu, *altceva*. Nu trebuie să te superi. Hai să vezi...

Să văd, ce? Pe cine?

- Pe Epaminonda... *Celălalt*. E atât de cumsecade! O să-l iubești și tu.

*

Noaptea cobora încetișor după o zi pustită de zăpușeală. Îl închiserăm pe Leu, împreună cu ceilalți doi câini, și-o pornirăm spre Ulița Kalimerească. În stradă, praful rece ne gâdila plăcut picioarele goale. Toți ștregarii erau pe-afară. Ne strigară» dar nu-i luarăm în seamă. Alte gânduri ne frământau.

De fapt, ea părea liniștită. Mersul ei nepăsător, chipul liniștit de fecioară, brațele care-i atârnavu părăsite (brațe vânjoase ca doi șerpi puternici, oțelite de povara găleților) și întreg trupul ei călit de o trudă anevoioasă, toate laolaltă mă speriau și mă atrăgeau în același timp. Cu mare greutate, izbuteam să-mi stăpânesc pofta nebună de-a o mușca, de-a o face să țipe.

De ce îmi spusese că mai iubește și pe *un altul*? Nu-l puteam suferi pe acest „altul”.

Oh! egoism al cărnii! Să te blestem sau să te binecuvântezi? Astăzi, când de pe culmea vârstei mele pot cumpăni tot binele și răul din viață, mă întreb dacă viața s-ar putea lipsi de tine, de tine ucigător egoism al cărnii.

Se-ntunecase de-a binelea, când ajunserăm în ulița locuită de greci. Șanțul, fără sfârșit, se afla la picioarele noastre. Adâncitură întunecată, străjuită pe de lături de o movilă de pământ și amândouă, pierzându-se în bezna tainică a nopții, ca și drumul soartei noastre. Felinare cu gaz, rare, răspândeau ici-colo lumina lor chioară, ca niște presimțiri, în timp ce în dreapta și-n stânga se înșiruiau una după alta căsuțe singuratice, ca niște capcane de neînălțurat.

Cuprins de spaimă, de-o spaimă nebună, o apucaii de umeri pe Neranțula și o strânsei la piept, șoptindu-i:

- Ce cauți aici?

La rândul-i, îmi înlănțui mijlocul, cu putere și cu pri-virea ațintită la șanț, îmi răspunse abia auzit:

- Nu știu... îmi place, aici...
- Hai, să fugim! murmurai, strivind-o în brațe. Să fugim și nu te mai gândești la locul ăsta! Nu te mai întoarce aici!

Tăcu, împietrită.

Mi-amintesc că i-am prezis, atunci, strigând:

- O să plătești scump, dacă nu te oprești la timp: grecii sunt periculoși!

Continuă să tacă, strângându-mă la piept, privind la șanțul care devenise negru ca smoala.

Deodată, se stârniră glasuri, departe în beznă. Mulțime de ștregari cântau și pe măsură ce, apropiindu-ne, melo-dia și vorbele se deslușeau, simții trupul prietenei scuturat de scurte tremurături.

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!

O fecioară își clătea fusta,

Neranțula fundoti!”

.....

Se smulse din brațele mele, cu o putere nebănuită, ca un pește mare abia scos din apă, și fără o vorbă începu să sară de îndată șanțul în ambele direcții, de pe un mal pe celălalt, în zig-zag, îndreptându-se în direcția cântecului, și repetând la fiecare săritură peste șanțul fermecat:

- Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!

Rămăsei pironit locului, urmărind cât puteam, cu privirea, năluca ușoară a Neranțulei mele. Apoi, timp de câteva clipe, mahalaua fu stăpânită de o tăcere de moarte pentru sufletul meu, când în sfârșit vocea iubită izbucni în beznă:

- Haide, Marco! Haide, Marco!

O clipă mi se năzări să fug, să n-o mai văd niciodată, dar rânduiala soartei este nemiloasă și mă supusei, ca și cum două mâini drăgăstoase m-ar fi împins: du-te, du-te spre aceea care te cheamă!

Pornii... Ca un fermecat.

Un prim felinar și două siluete - Epaminonda și Neranțula - răsăriră din beznă, apoi la vreo douăzeci de pași mai în urmă, alte felinare și alte siluete: vreo zece băieți greci, între zece și cincisprezece ani. Toți erau desculți și cu capul gol. Felinarele, ce li se legănav în mâini, erau făcute din pepeni mari, goliți de miez și găuriți cu creștături, de tot felul: rotunde, pătrate, rombice, triunghiulare, dreptunghiulare, semilune, prin care se strecura lumina unei lumânări fixată pe fundul pepenelui. Unele felinare aveau găurile lipite cu hârtie străvezie și multicoloră.

La apropierea mea, Epaminonda se opri. Ceata lui făcu la fel, păstrând distanța. Înțelesei că aveam de-a face cu un căpitan. Orice grec se naște căpitan. Își ridică pepenele-felinar care ne lumină o clipă fețele, în timp ce Neranțula, tăcută, sta foarte aproape, dreaptă, cu mâinile la spate.

Fața lui Epaminonda, osoasă și oacheșă, îmi fu îndată simpatcă. Nu-i lipsea sinceritatea. Era o haimana puțin mai mare și mai puternică decât mine. N-avea trufia gre-cească, pe care n-o puteam suferi. Îmi întinse mâna, adresându-mi-se cu un glas aproape bărbătesc:

- Bună seara, Marco! Fii binevenit în mahalaua noastră. Neranțula (îi și zicea astfel!) spune că ești de treabă. Și eu și ea suntem la fel. O să

vedem unde o să ajungem, cu o fată cumsecade, iubită de doi băieți la fel
și pe care și ea-i iubește! Acum, hai să cântăm și să hoinărim împreună.
Mi se pare că știi grecește?

Fără să-mi aștepte răspunsul, luă comanda cetei - cu Neranțula între noi doi,
braț la braț - și porunci:

- Hei, palicari!... unu, doi, trei:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti...”

.....

...

Marș în cadență perfectă și veselie săltăreață. Pământul tremura sub pașii
noștri. Inimile, la fel. Cu capul dat pe spate, Epaminonda domina toate
celelalte voci. Și mi se părea că șanțul, pe a cărui margine umblam, devenise
mai puțin întunecos.

Neranțula și cu mine tăceam. Dar, departe de-a fi nepăsătoare pe cât părea, îi
simțeam trupul fremătând ca o coardă de harpă, înfiorată de atingerea
degetelor. Coada i se legăna ritmic, la fiecă pas alungit, în timp ce mâna-i
stângă îmi strângea brațul, ca un clește.

Nu mă simțeam prea rău. Mă socoteam în stare să lupt și să-l birui pe acest
Epaminonda, care cânta frumos, însuflețindu-ne mersul. În vreme ce mă

întrebam cum se va încheia seara, prietena, pentru care ne înfruntam, alunecă deodată din brațele noastre, își reîncepu săriturile în zig-zag pe deasupra șanțului și dispăru în noapte cu refrenul: „*Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!*”

Din când în când, când trecea prin fața vreunui felinar, umbra i se trăda pentru o clipă și apoi n-o mai revăzurăm. Rămăsei înlemnit. Foarte liniștit, Epaminonda îmi spuse, cu strângere de inimă:

- Noapte bună, Marco... Nu se mai întoarce în seara asta. E o apucată.

Mă înapoiai singur și trist. Dar, ajuns la gard, o dorință de neînfrânt mă împinse să mă duc s-o văd.

Cămăruța ei, în fundul curții, avea ușa dată de perete. Lumina lunii scălda fața adormită a Neranțulei, cu Leu în brațe și ceilalți doi câini la picioare, veșmintele aruncate, care încotro, gălețile și cobilița într-un colț.

Pășii în vârful picioarelor și sărutai ușor fruntea ciudatei prietene.

Ea nu se trezi. Eu, însă, n-am închis ochii toată noaptea.

*

Copilăria și mai ales începutul adolescenței sunt trepte ale vieții, pe care nimeni nu le înțelege. Oricât le-ar fi trăit, părinții, soții nu le înțeleg mai bine decât cei necăsătoriți, și-i foarte bine așa, căci altfel viața ar fi grozav de

monotonă: copilăria, adolescența, maturitatea și bătrânețea sunt patru vieți, patru feluri de-a trăi; le ucizi pe toate, dacă vrei să torni pe una în tiparul celeilalte.

Astăzi, știu că uleiul sfânt care ne curge în vine, potrivit temperamentului nostru, își cere dreptul de a se manifesta încă din clipa când ne naștem și că este cu totul străin de ceea ce numim logică, bun simț, judecată. Judecata aparține creatorului. Noi n-avem altceva de făcut, decât să ne Supunem sau nu. Atât. Asta-i soarta noastră. În Orient, se și spune: „Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”.

*

Pe fruntea mea, a Neranțulei și a lui Epaminonda sta scris să ne înțelegem prin violență și să ne distrugem unul pe altul prin dragoste.

În noaptea aceea de nesomn, biată-mi judecată mă sfătuiuse s-o rup scurt cu grecii, cu căpitanul și cântecele lor, cu șanțul lor întunecat. Mă hotărâsem să nu mai calc în Ulița Kalimerească. Dar, a doua zi dimineața, Epaminonda fu cel care veni să-mi vorbească de-o ispravă îmbietoare. Îmi spuse grav:

- Îl știi pe Miu. Ei bine, Neranțula îmi suflă neîncetat la ureche, că are cel mai puternic zmeu. Nimeni nu se poate măsura cu el. Asta-mi stă pe inimă. Dar, ție?

Mă învineții de furie, aflând că Neranțula admira pe un altul în materie de zmeie. Aveam de toate mărimile, Intre care pe cel mai mare, din hârtie

căptușită cu pânză și care mă întrecea în înălțime cu cinci șchioape! Nimeni nu era în stare să le confecționeze mai bine ca mine. Nimeni nu mă putea birui „la încurcare”³..

Epaminonda, - care auzise despre prăpădul» ce-l făceau zmeiele mele, mă îndemnă să-l înfrunt pe Miu, singurul care ar fi putut să se măsoare cu mine. O făcea oare, contând dinainte pe înfrângerea mea, spre a mă umili în ochii prietenei noastre? Voiam s-o știu:

- Neranțula nu mi-a spus niciodată că-l socotește pe Miu mai tare ca mine.
- Ți-o va spune, dacă ai s-o întrebi.

Ne aflam în fața casei mele. Neranțula își făcea ultimele corvezi de dimineață. Trecea și se înapoia în goana mare, îmbujorată la față, c-un soare deasupra capului, cu alți

³ Provocare, degenerând adesea în bătălii sângeroase și care consta în a încurca zmeiele la mari înălțimi, atingând uneori două sute de metri. Victoria revenea celui care avea „mînă sigură” și strîngea adversarului cât mai multă sfoară odată cu zmeul. (N. a)

doi oglindiți în apa limpede a găleților. De fiecare dată, ne arunca o scurtă privire, care spunea lămurit; „*îndată sunt gata.*” Epaminonda îmi zise:

- O s-avem nevoie de ea? dacă vrem „să ne luăm la

încurcare” cu Miu.

- Deci, vrei să m-ajuti?
- Desigur! Și Miu o să fie ajutat și încă de oameni vârstnici, frații lui, care-i dau o mână de ajutor ca „să tragă”.
- Și de ce o să avem nevoie de Neranțula? Ea-i fată.
- Da, e fată. Dar e în stare să spargă ușor capul mai multor băieți, ca tine și ca mine. Pentru asta, n-are decât să-și umple șorțul cu pietre și să le arunce. Nimeni în oraș, n-o poate nimeri cu o piatră de la o sută de metri; în schimb, Neranțula, cu stânga ei, nu greșeste decât o lovitură din zece. Toți o știu și se feresc de ea. E o apucată.

La atelierele docurilor fluiera de prânz, când Neranțula, sosind ca o vijelie, ne dădu câte-o palmă la fiecare și-o șterse să-și vadă mai întâi câinii. Avea un pachet sub braț.

- Am mezeluri, pâine și vin. O să mâncăm pe iarbă, afară din oraș. În după-amiaza asta, nu mai car apă!...

Neliniștit, Epaminonda o urmări cu privirea, dând din cap:

- Ascultă la mine: e nebună! O vezi? Își cheltuiește toți gologanii agonisiți cu trudă. Deși știe că am bani care nu mă costă nimic, deoarece îl fur pe tata când câștigă la cărți și se întoarce acasă beat ca un porc.

- Asta-i treaba ta, îi spusei. Nu-mi place însă că-i lipești porecle: „apucată, „nebună” și altele. E o fată cumsecade și necăjită, care mi-e dragă mult...
- Ah! îți place? Dar mie?...

Mă fixă cu-n aer încurcat, apoi se aplecă și-și scarpină genunchii plini de zgârieturi.

Alergai în pod și mă înapoiai cu cel mai mare dintre zmeiele mele, deoarece simțeam că în curând vântul va deveni prielnic. Tocmai atunci, apăru și Neranțula, pieptănată

20

și îmbrăcată îngrijit, mai frumoasă ca niciodată, mirosind tare a parfum de liliac. Zburda ca un mânz, dar mereu distantă, serioasă.

Bietul de mine! Văzând-o atât de înnebunitoare, mi-aș fi omorât și părinții, nu numai pe Epaminonda. Cred că și potrivnicul meu ar fi făcut la fel, fiindcă o mânca din ochi ca și mine.

- Unde te duci cu dihania asta, Marco? mă întrebă plină de admirație.

Deodată, simții că-mi pleznește inima:

- Mă duc să mai iau „la încurcare” cu Miu...
- Cu Miu?... Adevărat? Ai curajul?
- Da, pentru tine... Epaminonda zice că tu îl crezi pe

Miu, mai tare ca mine...

- E-adevărat. Dar smulge-i lui Miu, zmeul și...
- Și ce? strigă celălalt, întăritat.
- Asta mă privește! i-o reteză Neranțula.

Pornirăm spre mahalaua lui Miu, în fața căreia se afla un maidan mare. Pe drum, Epaminonda se repezi la puștii săi, dându-le de veste să vină după noi, după masă.

Profitei de scurta-i lipsă și spusei prietenei mele, strângându-i mâna:

- Neranțula, iubește-mă numai pe mine. Fii numai a mea.

Mă mângâie, încetișor, cu degetele-i cărnoase și-mi răspunse:

- Nu trebuie să fii gelos, Marco... E o prostie! Încearcă să-l bați pe Miu și te voi săruta tare, foarte tare.

Pentru ce era nevoie să-l bat „mai întâi” pe Miu, ca să fiu apoi sărutat de Neranțula - iată ce nu izbuteam să pricep.

Miu și cei doi frați ai săi mai mari, erau vestiți pentru lipsa lor de scrupule. Să vii în mahalaua lor și să le smulgi zmeul, chiar pe drept, însemna să te duci la moarte

21

Panait Istrati

sigură. Ce-are a face! Acest sărut „tare”, făgăduit de Neranțula, după victorie, merita riscul încercării.

Dar, cum eram doi pentru luptă și cum ea știa ce ne aștepta, darnica prietenă socoti nimerit să ne dea la amândoi câte-un „aconto”, în timpul mesei, pe iarbă. Ne înlănțui pe la spate și ne sărută pe tâmplă pe fiecare, fără gând rău, amețită de vinul băut la iuțeală. Și bineînțeles, fiecare socotirăm de prisos sărutarea dată celuilalt, îmbufnându-ne. Ea își dădu seama și ne zise:

- Nu trebuie să vă supărați! E o prostie...

Privirea lui Epaminonda părea să-mi spună:

- Nici acum nu crezi că-i o apucata?

Neranțula ne lăasă în apele noastre, luă zmeul meu și se duse să-l înalțe. O lăsai, cu riscul de a-l strica»

Dar nu se întâmplă așa ceva. Dintr-o dată, zmeul se înălță sus de tot, târându-și în nori cei douăzeci de metri de „coadă”. Mulțime de gură-cască se înghesui la porți, impresionati de frumoasa provocare, chiar în mahalaua lui Miu, uluiți de puterea „vâjâietorii”⁴, mele.

Sării la cârmă. „Trăgea” bine! Nici pic de „burtă”! Nici chip de tumbă, deci „coadă destulă”. „Gură cât îi trebuie.” Cărmire ușoară „la dreapta și la stânga”. Treabă bună! Hei,

Miule! Dormi ?

Și iată-l pe Miu, ieșind cu „privighetoarea” lui! Aruncă o privire în sus și nu mi pare prea mulțumit, Un ștrengar se duce să-l „țină”.

- Dă-i drumu’! strigă Miu.

Copilul dă drumul zmeului, Miu trage cu labele sale de urs, dar zmeul dă greș și cade, „ca o balegă de vacă”.

- Te-ai „curățat”, Miule! îi strigă, din poartă, un înșurățel, în vestă,

⁴ Dispozitiv din hârtie, pe care vântul îl zbârnâie cu putere. (N. a.)

22

Neranțula

mea urlă și scoală din somn toată maha-laua. Femeile au dureri în ceafă, silite să privească în sus, către cer, unde zmeul meu stă pironit ca un soare.

- Ăsta-i Marco! strigară ștregarii. Marco, de pe ulița ovreiască!
- O să vadă el, îndată! răspunse Miu, care la a treia încercare, izbutește, în sfârșit, să-și înalțe „mașinăria” petecită.

Și, îndată, se înapoiază la el în curte și închide poarta, De-acolo, încep să „tragă”.

- Cheam-o și pe bunică-ta! îi strigă Epaminonda, Și acum la treabă!

*

Ah... copilărie, copilărie.... Această poveste cu zmeul, ca toate cele ce vor urma, nu-i decât un mijloc de-a mă ameți, rechemându-te, copilărie! Simt

nevoia să te re-trăiesc, o! copilăria mea, căci iată moartea se apropie și ieri, abia ieri, eram copil încă!

De ce oare nu se prelungește copilăria până la capătul vieții? De ce devii, deodată, grijuliu, meschin în toate și mai ales chibzuit? La ce bun, prevederea? Ce ne dă în schimb, această zgârcenie pe care o punem în tot ce cheltuim?

O zgârietură ne face părul măciucă... O necuviința ne jignește... Puțină mânie ne otrăvește sângele, până la viitoarea mânie... O dorință nesatisfăcută ne umple capetele cu ranchiună. Și, mai presus de orice, acest coșmar de-a voi să aduni, ca să ai cu ce trăi o mie de ani în belșug.

Neranțula!... Micuță fecioară bună, cu trupul învârtoșat de muncă anevoioasă! Prietenă de neînțeles!... Roua vieții mele, care mă întâmpinai în fiecare dimineață cu gălețile tale pline de argint-viu, la tine mă gândesc când rostesc cel mai dulce cuvânt din lume: *copilărie* !

23

Panait Istrati

Cât de departe erai de a bănuî primejdiile pricinuite de îndrăzneţele noastre
distracţiî! Cât de departe era acest mare nătărău de Epaminonda! Cât de
departe eram eu însumi!

Îmi făgăduiai un sărut „apăsat”, înainte de a cunoaşte puterea sărutului, şi, ca
preţ al acestei dorinţe neasemuite,

îmi cereai să-l umilesc pe Miu, un derbedeu, care ar fi putut să ne spintece pe
tustrei.

Mângâiai, Neranţulo, doi îndrăgostiţi în acelaşi timp şi ei se mulţumeau doar
să se îmbufneze, în loc să dea foc oraşului. Cât despre noi, te simţeam în chip
vag femeie, aurora unui soare necunoscut, dar bănuî cu înflăcărare.

Eram copii, o! *mica portocală amară, o micul meu naramz stufoş.*

*

La-ncurcare. Bătălia.

Mai întâi, nepotrivirea de zmeie, hotărât prielnică mie; sfoara lui Miu făcea
„burtă”, apoi „gură prea largă”, „coada puţină”, „nesupus la comenzi” şi
„primejdie de-a se da peste cap”. La mine, zbor ideal: două sute douăzeci de
metri de sfoară întinsă să pocnească - exact ca o linie oblică între cer şi pumnii
mei, - imobilitate perfectă, ascultător la toate mişcările. „Trăgea” atât de tare
că m-ar fi ridicat în sus, dacă aş fi avut cu zece kilograme mai puţin. Mândria

îmi luase într-atât capul, încât mă așteptam ca în orice clipă să mă trezesc ușor ca un fulg și târât în nori.

Era într-o duminică, după masă. La toate porțile, ciorchini de oameni, cu suflarea tăiată. Și nenumărate guri strigând:

- Bravo, Marco!
- Ți-ai găsit nașul, Miule!

Priveliștea o îmbată pe Neranțula care, desigur, făcuse pipi în pantaloni.

Firește, Epaminonda conducea bătălia, poruncea, umflat ca un curcan, viteaz ca un amiral. Sărind într-una, între

mine și poarta lui Miu, atent la matrapazlâcurile adversarilor noștri, dându-mi de veste:

- Nici un dubiu; acum, trag trei! Un puști e gata să se cațere pe acoperișul vecinului, ca să ne taie sfoara la timp. Bagă de seamă!

Apoi, întorcându-se către propria-i ceată de puști:

- Hei, mă, Mavridis și tu, Gherasimos! Veniți aici! Aveți grijă de pantalonii noștri, să nu cadă când s-o îngroșa gluma. Să ni-i împingeți sub curea!

Soarele ne potopea și între el și Neranțula, simțeam că mi se topea inima. În sfârșit, răcnii pentru atac:

- Miule! Numai între noi doi, vrei?
- Du-te-n mă-ta!

Un strigăt ascutit sfâșie văzduhul ca un nechezat. O auzii pe Neranțula, ripostând:

- Ticălosule!

Chiar în clipa aceea, ea o sbughi cu ceata noastră de ștregari. Și, în timp ce făceam o mică manevră de „apropiere”, o văzui ajutată de băieții noștri, cum mătura pământul cu brațele, adunând pe cât putea toate pietrele, umplând buzunare și șorțuri, făcând grămezi *de* rezervă semănate pe drumul nostru de retragere; și pe care numai Dumnezeu știa cum aveam s-o scoatem la capăt.

Lupta fu scurtă, datorită unei stângăcii a lui Miu, care căzu în cursa ce-i întinsei: „încăleca” fățiș pe sfoara lui, singura poziție ca să fii „trăsnit” de adversar, încrezător în greutatea zmeului său, mai mare și deci mai greu decât al meu, Miu sconta rostogolirea mea și începu să tragă de sfoară, cu furie.

Ticălosul uitase că zmeul meu nu făcea „burtă”, puteam deci să trag de sfoară și s-o fac tare, ca oțelul.

El trase, eu slăbii. Trase cu putere și-mi făcu o „cocoașă”. Slăbeam sfoara într-una, dar îndată ce îl văzui pe Miu ajungând „în vârf”, pusei „furca”.

25

Panait Istrati

- Să tragem, Epaminonda! Să tragem cu toată puterea, pentru Dumnezeu, înainte ca Miu să „scape”!

El observă șiretlicul și încercă să „scape”, dar prea târziu, căci îl și „înghățasem de beregată”. Mulțimea urla.

- Prea târziu, Miule! Te-a-nghățat „de beregată”!
- O să te rostogolești! „Privighetoarea” ta o să-și lase „coada-n jos”!

Într-adevăr. Încurcat zdravăn, zmeul său se descumpăni, se împletici în coadă și începu să descrie tumbe, atârând ca o zdreanță.

Acum, n-aveam decât să trag. Nu mă mai puteam teme că-l va redresa.

Iată-ne, pe amândoi, 'tocmai deasupra acoperișului vecin, când - ticălosul! se ivi un băiețaș printre olane, cu un briceag în mână, gata să taie sfoara în clipa coborârii.

Dar, nu degeaba aveam o prietenă care se numea Neranțula: cu o singură piatră atinse pe băiat în cap, rostogolindu-l de pe acoperiș.

- Trage, Epaminonda!
- Trage, Marco!
- Trage, Neranțula!

Trăgeam, în timp ce mulțimea urla o dată cu noi, iar puștimea ne ținea cu greutate pantalonii ce ne alunecau pe vine!

Buuum!... Vuiet groaznic! Cele două zmeie, mari cât niște porți, se prăbușiră pe acoperișul cu frumoasele olane, curățind tot ce întâlneau în cale, și cedând puterii cu care trăgeam, sfoara lui Miu se rupse la vreo treizeci de metri deasupra pământului: un maldăr fără formă, de zmeie, sfoară și cozi căzu în brațele noastre.

- Să fugim! Să fugim!
- Păzea! strigă careva. S-a luat după voi cu un cuțit în mână.

Neranțula

- Miu! Miu ! urla o femeie! N-o să faci o crimă pentru o copilărie!

O fulgerătură de privire, în urmă, ne încredința asupra grozăviei situației.

Stânjeniți de pradă, eu și Epaminonda nu puteam face mare lucru. Atunci, o văzui pe Neranțula înfruntându-i singură pe cei trei haidamaci, care se năpusteau asupra-ne, cu ochii ieșiți din orbite. O grindină de pietre se abătu din mâna ei stângă, mitraliind pe urmăritori. Aprovizionată de băieții noștri, loviturile ei fură atât de iuți și de drăcesc la țintă, încât cei trei dușmani avură capetele sparte, în mai puțin de un minut! Dar, deși însângerați, se îndârjiră să caute o spărtură în ploaia de pietre, ca să ne ia la trântă dreaptă, ceea ce ar fi însemnat pentru noi o nenorocire, deoarece erau aproape oameni în toată firea.

Strașnica noastră prietenă nu le dădu răgaz, ținându-le piept vitejește, dându-se înapoi cu pași mășurați și cu nemaipomenit sânge rece, până când cele trei haimanale, grav rănite de pietrele ei, se opriră la un puț și începură să-și spele rănilor.

Atunci, o luarăm la sănătoasa, cât ne țineau picioarele, ajungând în Ulița Kalimerească, unde ne aștepta o primire triumfală.

- Urrra! Bravo, Neranțula! Bravo, Marco! Bravo,

Epaminonda!

Zmeul, trofeu purtat de Epaminonda, cu Neranțula între noi doi și ceata războinică de puști ținându-se scai după noi, intrară în sunetele cântecului:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!”

.....

27

Panait Istrati

Da! *Neranțula fundoti!* Dar iată-l pe proprietarul acoperișului stricat, că sosește cu un olan spart în mână, întovărașit de tata. De asemenea și tatăl lui Epaminonda este chemat să asculte din gura păgubașului, isprăvile feciorului său. Câteșitrei vorbesc în același timp, urlă, fac spume la gură, sunt gata să se ia de guler. În sfârșit, de bine de rău, omul este despăgubit. Suntem ocărăți ca

niște măgari leneși, și o dată venită seara, putem să ne reluăm petrecerea noastră greco-latină, cu defilare, cântece, pepeni, lampioane și cu această zăpăcită de Neranțula, care, apucată de delir, sare cu înverșunare peste șanț, împarte sărutări grăbite celor doi iubiți, răbindu-i într-atât pe amândoi, încât se învrăjlesc de moarte, începând cu această seară triumfală.

Dar, Neranțula nu vede nimic, nu bagă de seamă nimic. Atrasă de chemarea Destinului ei, părăsește pe cei doi rivali, continuându-și săriturile în zig-zag, afundându-se în beznă o dată cu refrenul:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

Cu zmeul în spate, părăsii încă o dată, singur și trist, acest loc de nenorocire, în timp ce Epaminonda, cu o țigară în gură, dinaintea porții, striga în urma mea:

- Marco, ăsta nu-i decât începutul! În curând o s-o facem

și mai lată! Și altfel, decât cu zmeie!

.....

Copilărie ! dulce și sfâșietoare copilărie!

*

Este de la sine înțeles, că înotam ca niște pești, fiind copii ai bătrânei Dunări. Și aici, o altă pățanie bogată în amintiri duioase, în lumină, nemărginire și crudă amărăciune.

28

Neranțula

Hei! Viață năvalnică! Dunăre primăvăratecă a inimilor noastre!

Toți înotam. Dar, a înota, e puțin spus. Care băiat fricos, din Brăila, n-a fost ispitit să treacă Dunărea înot, între Catagaț și Ghecet. Și totuși, ce ocazie nemaipomenita această traversare a apei!

Să străbați fluviul, folosind cele cinci feluri cunoscute de înot: câinește, ca broasca, pluta, voinicește sau călcând apa - să atingi cu piciorul nămolul de pe malul celălalt și să zbugnești îndată înapoi, iată ce nu era în stare să facă toată lumea! Iată ce era jinduit de toată lumea, și mai ales, în chip nestăvilit, de mica „toată. lumea”! Și iată de ce în fiecare anotimp, brațele îndepărtate și nemiloase ale Dunării îmbrățișau cu predilecție micile trupuri ce li se încredințau cu patimă, trupurile biete „toată mica lume”!

Avea la cheremul ei, de toate felurile: slăbănogi, dur-dulii, blonzi, bruneți, oacheși. Și ochi mari și gene lungi, pleoape ce nu mai puteau să se deschidă vreodată la soare, la lumină, la Dunărea răutăcioasă și la frumoasele îndrăgostite care-i așteptau înfiorate la cutare răspântie aleasă de destinul nepăsător.

Aceste trupuri, hrănite cu mămăligă și dorinți fierbinți, erau scoase din fluviu, uneori calde, câteodată vinete și ciopârțite de raci. O mamă cu fața răvășită de disperare, o soră dărâmată de bețivul de bărbatu-său, se aflau întotdeauna pe mal pentru a reînsufleți, cu sărutările lor, micuțul cadavru al celui care dăruise Dunării suprema dovadă a dragostei sale.

De asemenea, se întâmpla ca vreun ștregar să scape ca prin minune. Era tras de păr la „a treia apariție la suprafață” și adus pe mal, ca un pachet, sub braț. Acolo, un om curajos îl apuca de glezne și-l răsturna îndată cu capul în jos până ce apa înghițită i se scurgea toată pe nas și gură. Atunci, înviat din morți, omulețul nu se dumirea:

29

Panait Istrati

- Unde mă aflu? Ce s-a întâmplat?
- Erai cât p-aci să treci Dunărea! i se răspundea. Da, înotam, toți. Ne petreceam o parte din viață în apă, bărbații și băieții într-o parte, femeile și fetele la câteva sute de pași de noi. Numai Neranțula se încumeta să se amestece cu băieții și să înoate împreună cu ei. Nu-i plăceau nici femeile, nici fetele.

Și-ntr-o frumoasă zi de început de septembrie, după nenumărate încercări de-a mă împăca cu Epaminonda, ea mă găsi la umbra unei sălcii. îmi spuse:

- Dacă Epaminonda te va ațâța să treci Dunărea „dus și întors”, să nu primești. El e în stare s-o facă; tu însă te vei îneca. Și el asta vrea!

Tăcui, fiindcă în realitate, mi-ar fi plăcut să-i dovedesc că eram gata să mor pentru dânsa.

Pricepuse? N-aș putea-o spune. Oricum dragostea ei pentru mine era vădită; și ceva viclean trebuie că se petrecuse în capul celuilalt, de vreme ce ea venise să-mi dea de veste fără înconjur.

Văzându-ne vorbind împreună, Epaminonda veni să mă scoată din starea de nesiguranță. Mă înfruntă fățiș, alb la față, răvășit de suferință:

- Știi, Marco? Unul din noi e de prisos pe lângă Neranțula. Nu vrei să-i dăm Dunării, dreptul de-a alege?

- Îndată, Epaminonda. Sunt de aceeași părere cu tine. Neranțula își lăsa capul în jos și-și mușcă frumoasele buze, pe care desigur nu trebuia niciodată să i le sărut, ca „oamenii mari”.
- Vă însoțesc! ne zise, privindu-ne cu răutate.

Era un ordin. Pe care-l aprobarăm, în tăcere. Și repede, îi înlănțuii gâtul, sărutând-o ca „oamenii mari”. Luai cu mine o arsură de neuitat și dispărui, afundându-mă în apă.

*

30

Eram sigur că mă voi îneca la înapoiere. De aceea, la început fui liniștit. Totdeauna ești liniștit, câtă vreme mai păstrezi o slabă speranță de viață.

Niciodată n-am aflat ce s-a petrecut între ei, după dispariția mea în valuri. Ieșind la suprafață, observai că Epaminonda înota la câțiva metri în urma mea, dar în aceeași aruncătură de ochi, mai văzui ceva: o zărie pe Neranțula în clipa când lua din mâinile unui ștrengar una din acele bășici de porc, care slujește la învățatul înotului.

O desumflase iute, ascunzând-o sub tricou. Puțin mai apoi, alunecam cu toții lin pe oglinda scânteietoare a fluviului.

Ai fi spus, trei buni prieteni într-o partida de plăcere. Și totuși, era vorba de moarte. Nu pot să-mi stăpânesc râsul, gândindu-mă la asta.

Era și de ce.

Convins că mă voi duce la fund, Epaminonda era întunecat ca un călău. Mai târziu am aflat că se temea de chinurile iadului, pentru că încerca să mă omoare. Ori, se spune, că în cer crima asta se plătește cu focul Gheenei, De aceea, chinuit în egală măsură de dorința de-a mă nimici, ca și de grija de-a intra în rai, Epaminonda înota de parcă apa ar fi fost clocotită. Se legăna, rostogolindu-se ca un butoi, schimbându-și neîncetat felul de înot, contemplând cu desnădejde bolta cerească și scuipând foc și pară. Eu, habar n-aveam.

De asemenea, nici ce se petrecea cu Neranțula. Cu brațele și picioarele ei de atlet, înainta mult mai repede, făcând pluta. În timp ce noi, ne luptam cu brasul. Dar, deodată, ea se opri, lăsându-se întrecută de Epaminonda. Apoi, la apropierea mea, începu să-mi facă tot felul de semne și-mi arătă pe furiș o bășică dezumflată.

Prin semnele ei, care voiau să mă încurajeze, eu crezui că-mi reproșa faptul de-a fi primit provocarea,

Panait Istrati

expunându-mă astfel morții. Mi se părea că-mi spune: „Cu *atât mai rău pentru tine, dacă te îneci; ți-am spus-o doar!*” Și-i explicai, printr-un gest care o ului: „*Bine, bine! voi muri, răutăcioaso, și-o să rămâi cu celălalt!*”

Cât despre bășica dezumflată, desigur, în clipa aceea nu puteam să bănuiesc despre ce era vorba.

Între timp, ajunserăm mai la vale, în fața Ghecet-ului; atinserăm cu vârful piciorului pământul Dobrogei și îndată o pornirăm la drum înapoi, ușor abătuți de curentul apei.

Acum, altă poveste, căci aproape sleit de puteri, moartea îmi arăta foarte aproape chipu-i respingător. Și cât e de trist, de sfâșietor, să mori când iubești!

Cu toată apa Dunării, simțeam încă pe buze arsura sărutului Neranțulei, acest sărut, pe care mă lăsase să i-l iau din toată inima. Ah, nu! Acum, nu mai voiam sa mor! Mai voiam încă asemenea săruturi! Dar, malul Catagațului mi se părea că se îndepărtează. Ochii-mi împăienjeniți abia îl mai zăreau.

Plumb în picioare, plumb în brațe. Nu mai eram în stare să fac nici măcar odihnitoarea plută. Nu mai pricepeam nici diferența dintre curenții apei. Inima îmi bătea, din ce în ce mai puternic. Iar urechile îmi pocneau. Și malul

Catagațului care se depărta într-una! Ah, Epaminonda, tu o să te însori cu Neranțula mea. Eram convins, Dar unde o fi prietena mea, ca s-o vad pentru ultima oară?

Bolta cerească se învârtește, se clatină, ai zice că Dunărea urcă spre cer. Îl văd pe Epaminonda, ca printr-un vâl subțire, cum alunecă iute pe suprafața apei

Și deodată, simt cum Neranțula mă strânge în brațe și apoi, ce se întâmplă cu mine? Bășica, umflată, o bășică mare, strașnic de umflată, mă împingea în sus, de sub burtă.

32

Ah! Câtă odihnă! Câtă fericire! Da, eram salvat! Ea mă salvase. Acum pricepui rostul semnelor ei și al bășicii. cum izbutise s-o umfle? Și de ce gonea Epaminonda?

- Când o să ajungi la mal, sparge-o în apă, ca să nu afle că l-am tras pe sfoară!

Spunând acestea, Neranțula se îndepărtă în mare grabă. Tocmai atunci, îl auzirăm pe Epaminonda strigând unei bărci, ce-i ieșise în cale:

- Hei! barcagiu!... Colo, se îneacă un prieten! Duceți-vă repede! Salvați-l!

Întocmai unui delfin jucăuș căruia îi place sa se dis-treze, zburdând în fața vapoarelor ce intră într-un golf, așa și Neranțula jubila de victoria ei asupra morții, la auzul strigătelor disperate ale lui Epaminonda.

„Călca” apa bătând din palme, se cabra imitând saltul unui pește mare, făcea tumbe, se cufunda în apă până i se tăia respirația, striga, șuiera ca o sirenă.

Odihnit și bucuros la culme, spărsei bășica și mă avântai spre mal, pe care-l atinsei, dând cu tifla barca-giului ce-mi venea într-ajutor.

Pe bună dreptate, Epaminonda nu mai pricepu nimic.. Și încă o dată, ne-am despărțit potrivnici; în timp ce răutăcioasa prietenă ne părăsea pe amândoi, alergând să-și ia îmbrăcămintea, sărind și cântându-și refrenul favorit:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

*

Prima săptămână din septembrie este săptămâna mu-relor târzii, pe care orice copil curajos din Brăila le caută în bălțile nesfârșite ale deltei, departe, tare departe, spre Corotișca, acolo unde este stăpână numai mareața

Panait Istrati

Dunăre. E tare greu să le ai, deoarece creatorul a avut grijă de fericirea sfioaselor viețuitoare ale desişului din baltă, pe care omul le vânează prosteşte şi a pus la adăpost de răutatea omenească, toate aceste bunătăţi. Dar copilul este un mare risipitor de viaţă şi nimic nu-i deajuns de ferit de pofta lui nemăsurată. Lui, Dumnezeu îi iartă tot.

Totuşi, uneori nu iartă şi pedepseşte fără milă.

A doua zi după baia cu intenţii criminale, Neranţula îmi şopti la ureche, în timp ce-mi mângâia capul culcat pe genunchii ei.

- Ascultă... Marco... Ascultă-mă bine... şi nu fi rău...

Epaminonda...

- ...Pentru numele lui Dumnezeu! Nu vrei să te lipseşti de

Epaminonda, atunci când îl mângâi pe Marco? Şi de Marco, când îl mângâi pe Epaminonda? Nu-ncap două săbii într-o teacă!

Mă sculai brusc, să-i strig mânia ce mă cuprinsese. Mă trase însă ușor de păr, punându-mi din nou capul pe genunchii ei:

- ...Marco, lasă „teaca” și ascultă!... Epaminonda este ros de remușcări că a vrut să te omoare mișelește...
- ...Și acum vrea să mă omoare *voinicește*, ca și când asta mi-ar ține de cald!
- ...Și acum, vrea să ne ducă la Corotișca, să mâncăm murele vulpii, lupului și nagățului. Știi, mure mari și negre ca ochii mei!... Și toate cu puf de brumă!..., Și dulci, ca...

asta!

Și mă sărută „ca oamenii mari”, apoi spre a mă împiedica să-i răspund pripit, își apăsă pe buzele mele când un ochi, când celălalt, clipindu-și genele lungi, a căror atingere îmi oprea bătaile inimii.

34

Îmi pieri glasul. O frunză căzu din dudul bătrân, sub care ne aflam. O luă, o sărută și-mi acoperi gura cu ea. Apăsând frunza, cu palmele cruciș, continuă:

- Să nu spui nu! Am o poftă nebună, nebună, să mănânc din murele animalelor sălbatece... Și tu știi că o poftă nesatisfăcută poate face mult rău, deoarece e mai tare decât noi. Se spune că pe vremea turcilor, o femeie însărcinată rupsesse un bob dintr-un ciorchine frumos de struguri, pe care slugile îl duceau pe o tavă de argint, stăpânului lor, un pașă câinos. Furios, pașa porunci să fie adusă biata femeie. Îi spintecă burta și se văzu că bobul de strugure se afla în gura fătului. De-atunci, pașele au sfătuit pe oameni să îndeplinească toate poftele femeilor, deoarece sunt mai tari decât noi. Uite, e adevărat că nu sunt încă *femeie*, dar e același lucru. Da, Marco, aproape același lucru, nu-i așa?

„Și apoi, dacă ești bun, vei îngădui lui Epaminonda să ne dovedească la rândul lui, că e în stare de ceva. Se simte umilit și ține să ne arate ce bun „căpitan de corabie” e. Vom merge toată ceata, cu barca lor cu pânze. El va fi căpitanul și ne va ului pe toți. Înțeles-ai? N-o să fii gelos!

Deși mă dăduse gata împărțeala, plecai la mure. Bietul Epaminonda îți făcea milă. Ca și mine, de altfel. Mă asigură că nu-i băiat rău. Știam. Totuși ne-am strâns mâinile, fără căldură.

Ne urcarăm pe vasul său, o vechitură care lua apă peste tot. Trebuia s-o scoatem, fără răgaz. Treaba asta reveni celor șapte puști, care alcătuiau statul major al amiralului Epaminonda, - șapte „voinici” nespălați, ne-mâncăți și în zdrențe. Vedeai prin găurile pantalonilor lor toată averea amiralității. Copilăria

nu cunoaște, însă, decât o singură pacoste de nesuferit: mersul la școală. Și slavă Domnului, de această spaimă îi scapă Dunărea, pe a cărei apă

35

Panait Istrati

marinarii noștri puteau merge ca și Christos, de la care moșteniseră îndurarea.

Neranțula se afla în culmea bucuriei. Totul promitea o hoinăreală din cele mai reușite, pe o vreme plăcută, ca-n toiul verii după o ploaie cu găleata. Fiecare, la postul său. Neranțula ne zăpăcea, sărind de la pupă la proră și de la proră la pupă, așa cum sărea deasupra șanțului, strigând pătimașă:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

- O să-mi fărâmi „vasul”! îi spunea Epaminonda, care naviga cu toate pânzele sus.

Încredințat că dirija un vas și amărât că n-avea un binoclu, sta țeapăn ca și catargul de la vela foc (închipuit, deoarece n-aveam decât un biet catarg),

scruta zarea cu mâna streășină deasupra ochilor, prevenind cu seriozitate pe cârmaci:

- Atenție, Papaiani! Șlepurile de colo vin spre noi! Cârmește ușor la stânga! Am putea să ne ciocnim de ele și să le pricinuim vreun rău!
- Cine, noi? îl întrebă prietena noastră, răutăcios. Mai degrabă, vrei să spui că șlepurile ar putea să facă zob șandramaua!

Tot lungul drumului, Epaminonda trebui să îndure asemenea înțepături, dar platoșa lui de „lup de mare” îl apăra cu tărie. Era sincer, credincios, viteaz și gata de jertfă pentru onoarea patriei sale îndepărtate, al cărui slujitor glorios spera să fie într-o zi. Fața, pustiită de flacăra pasiunilor precoce ce-l mistuiau pe dinăuntru, căpăta o înfățișare solemnă îndată ce era vorba de îndeplinit o datorie. A fost un noroc pentru noi că niciuna din acele bărci pline cu bețivi, atât de nelipsite pe Dunăre, nu ne ieși în cale cu

36

Navantul

provocările obișnuite, altfel Epaminonda ar fi fost în stare să primească o „bătălie navală”. Și oricât i-am fi sâcâit cu starea jalnică a „corăbiei” sale, el ar fi dat vina pe Dunăre, că apa pătrundea înăuntru.

Nu mă îndoiesc, că Epaminonda n-ar fi fost un navi-gator bun. Ah! Ursită nemiloasă!

Pentru ce te înverșunezi să zdrobești îndeosebi sufletele cele mai generoase?

Bun cunoscător al topografiei bălților, Epaminonda ne conduse în mod glorios, pe canale, care în deltă, sunt ca scurtăturile în munți. O făcu întocmai ca un adevărat Don

Quijote dublat de un Sancho Pancha, asudând, sângerând, zbatându-se, luând o biată salcie plângătoare drept un dușman neînduplecat și măcelărindu-i crăcile cu lovituri de vâsle, sperându-ne la trecerea prin anumite desigurii cu apariții probabile de lupi, care atacă pe om, care l-ar fi „atacat o dată” chiar pe el, primejdie care-l silea să țină mereu un cuțit mare în mână și să ia măsuri înduioșătoare pentru a ne apăra viețile. Dar, în același timp, știu să ne dovedească bunul său simț, ghicind și ferindu-ne de toate acele înnămoliri și rătăcirii supărătoare, cărora le cad victime chiar și cei mai buni barcagii; făcând adesea, ca multe din petrecerile celor mai vesele grupuri, să sfârșească în lacrimi și înjurături.

Porniți la drum, mult după răsăritul soarelui, Epaminonda „aruncă ancora” cu mult înainte de amiază, în mijlocul hiritiselilor.

Și petrecerea începu...

*

Petrecere... Să ne ferească Dumnezeu, fiindcă Neranțula își luă, voioasă, sarcina să ne învenineze, îndată ce pășirăm pe uscat: îl sărută pe Epaminonda, în nasul meu, ca să-l răsplătească pentru curajul său; și, ca să nu fiu

Panait Istrati

supărat, mă săruta și pe mine, în nasul lui¹ Epaminonda, întărâtându-ne pe amândoi.

- Ah! *more* Marco! strigă sărmanul amiral; asta'-i o boală ce nu mai poate dura! Eu, unul, mor!

Mirată de pozna făcută, Neranțula ne privi stăruitor în ochi, cu nevinovăție:

- Dar... de ce vă supărați? Ce am făcut era drept...
- ...Foarte drept, Neranți-*mu*! Atât de drept că doare al dracului! răcni Epaminonda.

Și dispăru în desiş, ținându-și capul între mâini. Fugii, la rândul meu, în altă direcție. Cei șapte trepăduși se aflau și ei departe, în căutarea murelor.

Ea nu se luă după niciunul dintre noi doi. Puțin după aceea, o auzii în depărtare, cântând din răspuțeri, cu gura plină de mure:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

Ne aflăm în mijlocul unei bălți de mai multe mii de kilometri pătrați, stufăriș de nepătruns, pământ pierdut pe vecie pentru mâna harnică a omului. Dunărea, tiran generos, îl ține neconținut sub amenințarea valurilor ei necruțătoare, în vremea umflării apelor. Aici, cerul pare la fel de sălbatec ca și pământul, tăcere care înspăimântă; nemărginire care face viața de nesuferit pentru ființele simțitoare. O frunză care se mișcă, un spic care se leagănă, un țipăt de uliu care spintecă văzduhul, îl fac pe om să simtă cât de puțin însemnează el pe pământ. Aici, neghiobul „rege” al planetei noastre nu poate pătrunde decât cu prețul a sute de răni pe obraz, a mii de neazuri și oboseli istovitoare. Aici, de la vulturul care plutește în aer, ca un zeu al nemărginirii și până la țânțarii ce mișună puzderie, totul se împotrivește celui care strică frumoasa viață de pe pământ:

38

- La noi, nu-ți vei putea înfige colții!

Refrenul melodios al Neranțulei răsuna ca sub o boltă de aramă, uimind un sitar care ciugulea mure, foarte aproape de mine. Mă lăsai răpit de chemarea vocii iubite. Din locul unde se afla, Epaminonda făcu la fel. Și îndată, capetele noastre se iviră la marginea unei poiene, plină de uriași pepeni verzi. Văzându-ne, Neranțula bătu din palme și făcu haz de boturile noastre mânjite de mure. Ea nu-și

înnegrise decât degetele.

Veselia ei ne dezmoști sufletul, făcându-ne să uităm suferința. La rândul nostru, râserăm unul de altul. Apoi, arătându-ne coliba pepenarului, ne apucă pe fiecare de mână și ne trase într-acolo.

- Hai să vedem cine-i pepenarul ăsta!

Era o pereche de cincizeci de ani, dobrogeni săraci, jumătate bulgari, jumătate țigani, îmbrăcați cu niște zdrențe și ajunși tot atât de sălbateci ca și pământul care-i hrănea. Totuși femeia, care mai păstra urmele unei frumuseți repede ofilită, izgoni câinele și veni să ne întrebe dacă voim să mâncăm pepeni:

- Ai noștri sunt foarte gustoși! adăugă, cercetându-ne cu o privire curioasă.
- Nu! răspunse Neranțula. Ne-am îndopat cu mure. Mulțumim.

Femeia reluă:

- Ei bine, frumoaso, atunci dă-mi mâna. Știu sa ghicesc viitorul. Nimeni nu mă-ntrece!
- Uite-o!

Ghicitoarea aruncă o privire în palma ei și izbucni, într-un răsuflăt:

- Micuțo! Ești rodul unei dragoste nelegiuite. Viața o să-ți fie îngrozitoare. Soarta ți-e legată de un băiat, care e din neamul tatălui tău. Du-te! mi se rupe inima.

39

Panait Istrati

Dădu drumul mâinii prietenei noastre și” se înapoie în colibă, în timp ce Neranțula fugi ca o căprioară.

O ajunserăm din urmă:

- Din ce neam e taică-tău? o întrebarăm, într-un glas.
- Lăsați-mă în pace! ne strigă, ațâțată. Nu cunosc nici un tată! V-am mai spus-o! Lăsați-mă în pace!

Ea se duse să se întindă la umbra unei sălcii. O urmarăm plouați: niciodată nu se arătase atât de rea. Și cum ne apropiam, cu încetul, strigă la noi:

- Duceți-vă dracului... Voi,, și ghicitoarea voastră!

Poftim!... Ghicitoarea *noastră*...

Epaminonda se trânti la pământ și adormi. Vruî să fac la fel, dar vorbele: „*duceți-vă dracului!*” îmi chinuiau inima.

Pentru prima oară, buzele ei pline de dezmierdări, pentru prima oară ochii ei atât de tandru grăitori, mă fulgerau cu o atare vorbă de ocară. *Duceți-vă dracului*... Ea, cea atât de delicată, de fină, să mă bruftuluiască, la fel ca oricare mahalagioaică ordinară! Cât de rău mă durea!

Mă gândeam la aceste necazuri de dragoste, în timp ce stând lângă Epaminonda, așezam murele mari într-un coșuleț, ce-l împletisem. Deodată, mâinile iubite ale Neranțulei apărură în fața ochilor mei,, ștergându-mi ca prin farmec toată durerea. Mă oprii, fericit și mă uitai, să văd ce face: chircită la spatele meu, desprindea ușor murele de pe crengile pe care le aveam pe genunchi și le rânduia frumos în coșulețul atârnat de mâna mea stângă, care împietrise de atâta fericire. Între timp, îmi șopti la ureche:

- E pentru mine?... Marco... Pentru mine?... Deci, nu te-ai supărat?... Cât ești de bun... Cât te iubesc!... Iartă-mă!...

Iartă-mă!...

Răsuflarea ei mă frigea. Cu capul îngreunat, îmi lipii urechea de gura ei.
Epaminonda se trezi.

- O s-avem furtună, spuse, lungit cu fața în sus. Și vârându-și două degete în gură, fluieră pentru adunare.

40

Mă lungii în aceeași poziție, ca și a lui, în timp ce Neranțula trecea printre noi doi, cu coșulețul în mână și începea din nou să ne adape cu fiere, după o metodă cunoscută. Luând mure, le săruta mai întâi una câte una, apoi le băga când în gura mea, când într-a lui Epaminonda, fredonând de fiecare dată:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

Nu înghițeam mure, ci cărbuni aprinși, în vreme ce ea nu bănuia nimic și continua cu nevinovăție. Deodată,

Epaminonda izbucni:

- *Aman!... Neranțula!... Aman!* Și se ridică amenințător:
- Să dea Dumnezeu, ca o furtună să ne scufunde

Înainte de apusul soarelui!... Eu, unul, îmi dau sufletul!...

N-avea nevoie să cheme furtuna. Era în aer. S-ar fi putut spune că Epaminonda dorea într-adevăr să fim prinși de furtună tocmai în mijlocul Dunării, pentru că se străduia din răputeri să ajungă acolo.

Pe brațul Măcinului, cu prilejul trecerii bărcii noastre, în goană turbată prin fața Ghecetului, pescarii de pe mal strigară la noi:

- Nu intrați pe Dunăre!... E furioasă! Și nimeni n-o să vă poată sări într-ajutor!

Cu mâna pe cârmă, surd, orb și fără milă, Epaminonda viră spre Brăila, în timp ce „marinarii” săi scoteau cu furie apa din barcă, supuși, aproape mândri. La proră, Neranțula se uita nepăsătoare. Ea știa că Dunărea nu putea s-o înece, oricât de furioasă ar fi fost. Cât despre grija ei pentru copii, s-ar fi putut ști vreodată câtă milă sălășluia în inima unei atari drăcoace? De altfel, răspunzător era doar Epaminonda și vitejia sa îi amețea

41

Panait Istrati

într-atâta pe ștregari, încât cu cât primejdia devenea de neînlăturat, cu atât ei urlau, exaltați:

- Trăiască Grecia! Trăiască flota grecească! Și scoteau la apă din barcă, pe spetite.

Dar, ajunși în mijlocul Dunării, truda lor fu deodată zădărnicită de o trombă care potopi nenorocita noastră barcă.

- Dezbrăcați-vă! porunci „amiralul”, părăsind cârma și dezbrăcându-se el însuși.

Abia avurăm timp să îndeplinim ordinul, că barca se scufundă.

- Țineți-vă cu mâinile de spatele nostru! strigă Neranțula, la copii, care nu se mai gândeau la flota grecească.

Hula nisipoasă ne orbi o clipă, răzlețindu-ne. Ne regăsim și strânserăm rândurile. Copiii făceau haz, crezând că-i glumă.

Dar, vai! Un minut după aceea, cerul își deschise zăgazurile și furtuna mătură cu furie Dunărea. Cu neputință să deslușești ce se petrece la o palmă în fața ochilor. Beznă și apă, de la pământ până la stele.

Zbătându-mă din răputeri, despărțit de celelalte două grupuri ca și de băiatul care înota singur, simții multă vreme pe spate, brațele înlănțuite ale celor doi

micuți tovarăși. Apoi, deodată, ca și cum s-ar fi rupt ceva... Și... nimic! Mă trezii singur.

Cercetai în dreapta și în stânga, pe cât îmi îngăduiau vârtejurile de apă, dar, se spune că Dumnezeu are nevoie de suflete neprihănite pentru legiunile sale de îngeri, și când am ajuns la mal - unde o mulțime deznădăjduită aștepta să ne culeagă, trei suflete de viteji din șapte se și aflau în drum spre Împărăția Domnului.

Întâmplarea se petrecea în prima săptămână a lui septembrie, când murele târzii sunt plăcerea cea mai râvnită de către copiii curajoși ai Brăilei. Fără să le pese de moarte,

42

pornesc la drum cu toții; dar, uneori sunt pescuiți în Dunăre, cu botișorul încă mânjit până la urechi de zeama fatidicului fruct, hărăzit doar animalelor sălbatice.

*

Toamnă bogată în frunze veștede... Octombrie trist ca și inima mea. Frunze veștede și tristeți pe care un vânt uscat le plimbă prin tot orașul.

Neranțula, îmbrăcată ceva mai gros, bate într-una drumurile cu cobilița pe umeri. Gălețile nu-i mai sunt pline cu argint viu. Nici urmă de soare care să tremure ușor în apa lor. La rândul său, cerul s-a încotoșmănat de iarnă.

- Marco, în iarna asta, o să mâncăm dovleci copti în soba mea!

Neranțula își împarte mereu după-amiezele libere între mine, Ulița Kalimerească și cățelușii ei, care au crescut mari, frumoși și zăpăciți ca și stăpâna lor.

- Marco, vino să-l vezi pe Leu, cum sare șanțul o dată cu mine! Au încercat să monteze acolo țevi de tuci, înșurubate una de alta. Acum, e mai periculos de sărit, deoarece poți să mori, dacă nimerești în șanț. Dar, eu sâr într-una! Vino să vezi...

Îi ascult flecăreala neobosită, mă las răsfățat ca și cățelușii ei, dar nu mă urnesc din casă, nu ies nici măcar din curte. Epaminonda nu mai vine, nici el, să mă vadă. Amândoi avem inimile sfârtecate de împărțeala Neranțulei. Așa nu mai poate continua mult. În ce mă privește, aș dori ca chinul să aibă un sfârșit, ori care ar fi el și cu orice preț!

Și sfârșitul sosi, dar cu totul altfel, mult mai crud, decât cele presimțite în gelozia mea înfierbântată.

Într-o zi, tă răboi înspăimântător: în stradă: femei, copii și câini urlau laolaltă, de parcă venise holera.

Panait Istrati

Erau hingherii, de la ecarisaj, cu duba lor odioasă și polițaiul care-i apăra de furia mulțimii. Cei doi țigani cu ochi ochi haini și râs sarcastic, având în mână un băț lung, prevăzut la capăt cu un laț de sârmă, alergau ca niște draci, lungindu-și la nevoie bățul și treceau lațul în jurul gâtului bietelor animale, care nu se împotriveau. Târât ca o zdreanță, sugrumat, câinele astfel prins era aruncat brutal în cușca în care se aflau înghesuiți o grămadă.

Toți locatarii se aflau în stradă, dușmănoși, gata să sară la bătaie, în ciuda polițaiului și a caraghioasei săbii care i se bătea de coapse. Fiecare își striga câinele și fugea, cu el în brațe, strângându-l ca pe o comoară.

- Hei!... Sacagițo!... Păzește-ți câinii! îi strigară vecinele. Dar unde o fi Neranțula? Desigur, la pompă. Alerg la

magazia unde-și închidea câinii. Leu lipsește! Și hingherii au dispărut. Nu pot ști dacă l-au luat („ca să-l jupoaie de viu”) sau o fi la pompă, sau hoinărește.

Simt că înnebunesc. Nu știu încotro s-o iau, când iat-o pe Neranțula! E singură. Leu n-o însoțește, cum speram. De departe, o văd venind, voinică, într-o mână cu gălețile goale, cu cobilița într-alta, pe deplin mulțumită că și-a terminat munca. Deodată, însă, holbează ochii îngrozită, înțelegând dintr-o privire că au trecut hingherii. Aleargă spre mine, urlând:

- Căinii mei sunt acolo?
- Lipsește Leu!

Mai furioasă decât o scorpie, mai vijelioasă decât furtuna, Neranțula țâșnește pe urmele hingherilor. Pe drum, adună pietrele cele mai periculoase: ascuțite, tăioase, colțuroase. O însoțesc și-mi îndop buzunarele cu muniție. Îmi dau seama că numai un tir zdravăn îi va sili pe țigani să dea drumul câinelui.

Într-adevăr, îndrumați de localnici, care văzuseră trecând cotiga, i-am ajuns din urmă. Dar unde? Firește, în

44

blestemata Uliță Kalimerească cu șanțul său și Epa-minonda care e afară, l-a văzut pe Leu în cușcă și ne strigă:

- E înăuntru!... Șo pe hingheri!

Ploaie de pietre!... Azvârlim câteșitrei, dar cele pornite din mâna stângă a Neranțulei își ating ținta și rănesc îngrozitor pe țigani, vizitiu și polițai, punându-i pe fugă, cu capetele însângerate.

Răsturnarăm duba. Toți câinii scapă. Și când polițaiul se înapoiază cu întăriri,
nu mai găsește pe nimeni, care să-i spună că ne-am ascuns în grajdul lui
Epaminonda, cu

Leu în brațele noastre.

Ieșim ca șobolanii, două ceasuri mai târziu.

Uliță pustie... Amurg prevestitor de furtună... Ochiurile ferestrelor sunt parcă
aurite. Abia mai ținându-se de crăcile copacilor, ultimele frunze ale toamnei
par a fi muiate în sânge.

Însuși șanțul, întunecos ca un mormânt fără sfârșit, este scăldat de raze aurite,
care îi arămeau marginile, făcând vizibile conductele așezate pe fundul său.

Neranțula privește la șanț, dusă pe gânduri, fermecată, strângându-și câinele în
brațe. Ai fi zis că se împotrivește dorinței de a-l sări. Îi spun:

- Hai! Hai la noi!

Și traversez, pe cărăruia lăsată pentru trecere în fața fiecărei case. Dar ea nu
mă urmează. Dă drumul câinelui, îl sărută pe Epaminonda, sare peste șanț și
mă sărută pe mine:

„*Neranțula fundoti!*”

Apoi, înapoi la Epaminonda, cu câinele după ea!

„*Neranțula fundoti!*”

45

Panait Istrati

Și din ce în ce mai iute, un sărut - pumnal pentru mine, un altul pentru Epaminonda, cu câinele și „*Neranțula fundoti*” pe deasupra șanțului.

- *Aman Aman* Neranțimu! Mai bine omoară-mă! Omoară-mă! strigă sărmanul meu potrivnic, palid, nemișcat în fața porții.

N-aștept decât să mai sară spre mine, ca s-o înhaț și s-o duc acasă, dar tocmai în clipa când își ia avânt, Leu o apucă de poala rochiei: un țipăt scurt și Neranțula piere în fundul șanțului.

Leșinai îndată.

.....

Urmarea accidentului îmi revine în minte foarte încâlcit, căci timp de trei zile, febra și aiurările amestecară în mine adevărul cu nălucirile.

Mi-amintesc, c-am auzit urlete de femei și am văzut felinare, umbre care se agitau, apoi, doi ochi închiși, o față roșie, în întregime scăldată în sânge, păr năclăit și un cap spart. Era frumoasa noastră Neranțula, dusă cu o trăsură la spital.

Era sfârșitul unei suferințe...

Și începutul alteia, mai grozave, care a durat ani *în* șir.

46

Neranțula

Partea a doua

POR-TO-CALE ȘI LA-MÂI! (Nenorocirea nenorocirilor!) De cinci ani, vindeam portocale și lămâi într-un cărucior, pe care Epaminonda îl împingea, iar eu îl trăgeam pe oiște.

Morți părinții mei... Ai lui Epaminonda, la fel. Și deși moștenirea ne putea asigura un trai îmbelșugat, vindeam portocale și lămâi prin toată Brăila, căutând cu disperare pe Neranțula. A doua zi după vindecare, dispăruse de la spital, fără să ne spună un cuvânt de adio, fără să ne lase o amintire!

Doi bani porto-ca-ala... Un ban lă-mâ-â-ia! (nenorocirea nenorocirilor!), pe vânt, pe ploaie, pe arșiță... Și mereu cercetând cu privirea o fereastră sau o ușă, care s-ar fi putut deschide, încadrând chipul minunat al Neranțulei noastre.

Cinci ani!...

Devenisem, acum „oameni”. Înalți, amândoi... Oacheși...

Barbă și mustăți crețe. În rest, destul de bine clădiți. Dar, ce priviri galeșe aveam! Ai fi zis, doi tineri călugări gata să renunțe, cu tristețe, la legământul de castitate.

Por-to-cale și lă-mâi! (sărmanii de noi, sărmanii de noi!) De sute de ori, tălpile noastre bătătoriseră praful și noroiul, metru cu metru, pe toate ulițele, căile și bu-levardele! De mii de ori, privirea ni s-a răsucit spre aceleași uși, spre aceleași ferestre... Case cu uși și fe-restre, înșirate monoton. Bărbați și femei, care intrau, ieșeau, se plectiseau.

Panait Istrati

Toate acestea puteau să dispară, fără să ne pese câtuși de puțin. Noi o căutam numai pe frumoasa noastră Neranțula!

Doi bani porto-ca-a-la... Un ban lă-mâ-â-ia! Căruciorul se oprește...
Căruciorul o pornește iarăși... Eu, trag de oiște.

Epaminonda împinge de la spate... De mii de ori, buzele noastre rostesc zilnic obişnuitul: *portocale ! lămâi! doi bani! un ban!*

Şi cum credeam într-una că Neranțula se ascunde înapoia vreunei perdele, cântam într-un glas:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!

O fecioară își clătea fusta, Neranțula fundoti!”

Neranțula fundoti!... Poți tu s-auzi asta și să nu răspunzi? Ai tu inima asta?

- *Aman, Marco, aman...* Eu, îmi dau sufletul! O fi rău, cu rău, dar mai rău e fără rău!

*

Da, am colindat întreg oraşul, de la cartierele boiereşti, tăcute şi reci ca şi inima oamenilor sătui care le locuiesc şi până la mahalaua foarte populată, zgomotoasă, gălăgioasă şi murdară, dar mult mai omenoasă, mult mai interesată să afle taina celor doi negustori, care strigă şi se tânguiesc cu ochii la ferestre, de parcă şi-ar căuta miresele fugite în noaptea nunţii.

Oh! omule din popor, cum nu eşti tu apreciat pe cât meriţi! Numai tu poţi ghici prăbuşirile sufletului omenesc, pentru că numai tu singur le-ai îndurat în viaţă!... Ai trecut prin toate şi ştii să suferi alături de toţi cei zdrobiţi de viaţă.

Mâinile noastre împart maşinal, lămâi, portocale şi adună gologani. Dar, vai, noi suntem pe altă lume: cu gândul

48

departe; cu mintea care ni se învâртеşte ca o morişcă. Nici nu băgăm de seamă, cum ştrengarii ne şterpelesc din marfă.

Potolite sunt toate duşmăniile stârnite odinioară de zmeiele noastre... Nimeni nu mai dă cu piatra în noi...

Nimeni nu mai are habar de noi... Am devenit doi mieluşei cu privirea blândă, melancolică, două fiinţe îndepărtate care se mişcă, de parcă ar fi nişte maşini.

Și zadarnic fete sfioase îndrăznesc să-și apropie bluzele, cu sâni obraznici, să ne mângâie bărbiile... Niciuna dintre ele n-o poate înlocui pe Neranțula noastră!

- Bre, Marco!
- Bre, Epaminonda!

În fiecare seară, lungiți în paturile noastre și în întunerec beznă, ne reluăm veșnicele întrebări cu aceste strigări duioase, tânguitoare!

- Cum oare, cum a fost ea în stare să ne părăsească, cu atâta cruzime?
- Și unde, unde s-o fi ascunzând?
- Cu cine, Doamne, cu cine și-o fi împărțind mângâierile frumoasa noastră Neranțula?
- S-o fi măritat? (Ah, *Aman*!)
- *Aman*, Neranțula!
- Neranți! Neranțo ! Unde ești?

Brațele ni se întind, fără vlagă, spre tavanul pierdut în beznă, către trista nemărginire, care ascunde fericirea noastră, fericirea noastră...

A noastră? Da, desigur: fericirea amândurora. A lui Epaminonda și a mea. Neranțula noastră!

Fiindcă acum nu mai vrem nimic, dacă-i adevărat că odinioară am dorit lucruri care tulbură, care zăpăcesc și te fac să urăști. Astăzi, ba chiar de multă vreme, din ziua când Neranțula ne-a răpit inimile și a dispărut, n-o mai dorim decât pe prietena cu figură neînduplecată și

49

Panait Istrati

nevinovăție voluptoasă, femeia-prietenă, care ne iubea cu o dragoste pe care n-am înțeles-o.

Această dragoste, acest prieten-femeie, acest chip mirat și această nevinovăție voluptoasă, totul era făcut pentru fericirea noastră și nimic nu l-ar fi putut înlocui.

Oh! bărbatule ! când femeia îți poate fi un prieten, ea este mai neprețuită decât cea mai bună dintre neveste, mai completă decât cea mai voluptoasă amantă și întrece cu mii de coți cea mai deplină prietenie pe care un bărbat o poate avea pentru alt bărbat, deoarece femeia e complexă și diferită, ca și pământul care ne farmecă și ne hrănește!

Unde se afla oare, Neranțula *noastră*, pentru ca, aruncându-i-ne la picioare, să-i putem spune:

- Prietenă! Prietenă ! Ne-am împăcat. Dă-ne șorțul tău, ca să ne fie icoană ziua și pernă noaptea! Ziua, îl vom săruta așa cum faci cu imaginile sfinte! Noaptea, ne vom lipi de el obrazurile noastre potolite în frăție! Fiindcă ne-am împăcat, prietenă! Dă-ne șorțul tău!

*

Da, trăgeam de oiște. Epaminonda împingea de la spate. Și amândoi strigam:

- *Porto-ca-a-le! Lămâ-â-i!* (Nenorocire! Mizerie ! Vai de noi!)

Așa, de sute de ori, am colindat întreg orașul, tot, afară

de-o stradă sau mai degrabă o porțiune de stradă.

Brăila, paceaură planturoasă care-și contemplă Dunărea, amantul ei, cu o privire pe cât de înflăcărată pe atât de desfrânată, Brăila e construită după un plan poate unic în lume. Un evantai, desfăcut aproape în întregime. Din sâmburele, care-i formează centrul, opt străzi și două bulevarde alcătuiesc tot atâtea brațe ce-i înlănțuiesc mijlocul și o arată Dunării, ca pe o ofrandă ispititoare. Dar pentru ca frumoasa să nu se simtă stingherită, patru căi curmă elanul celor zece brațe, traversându-le întocmai ca legătura unui evantai.

Lungi, fără sfârșit, mergând de la Dunăre la Dunăre, mereu în linie curbă și atingând la periferie șase sute de numere, fiecare din cele zece drumuri își păstrează de-numirea, deși sunt întretăiate de Căi. Totuși, pentru că populației nu-i place monotonia, a botezat în felul ei porțiunile, despărțite prin marile artere, ceea ce a dat naștere cartierelor, faimoaselor noastre mahalale: ovreiască, grecească, rusească, țigănească etc.

Una din aceste mahalale, pe care n-o călcasem nici-odată, se chema Șanțul, și care-i o parte din strada Unirii. Nume fatidic! Fiindcă Șanțul este o adevărată groapă pentru femeia care aleargă aici ca să-și dea tinerețea ca hrană pântecului pofticios al acestui port dunărean; numele Unirii - pe care-l poartă strada în întregimea ei, este istoric: aici se afla în vechime, șanțul care apăra cetatea pe vremea turcilor. Devenită stradă în urma dezvoltării moderne a Brăilei, șanțul de odinioară fu numit strada Unirii.

Dar, de ce populația n-a păstrat denumirea de Șanț, decât porțiuni de stradă unde noaptea ard sute de felinare roșii? Ne-o explică un cântec deochiat de pe vremuri:

„Pe Șanț, craiule, pe Șanț,

Unde intri cu un sfanț;

Câinii și cățelele Își înnod belelele”.

Șanțul aproape că n-avea case cinstite. Pe măsură ce „cățelele” năvăleau, proprietarii își vindeau casele țățelor și nenilor, care plăteau gras, deoarece, industria „belelelor” care „se înnodau” înflorea braț la braț cu alte industrii ale societății moderne, unde totul „se înnoadă” cu aceeași nerușinare.

51

Panait Istrati

Nici o familie onorabilă. Părinții constatau cu tristețe că toți băieții, născuți pe această stradă, deveneau codoși, înainte de vreme. Cât despre fete, chiar dacă ele se măritau cinstite, purtările lor și felul de-a vorbi nu se deosebeau de-al „cățelelor”. Deoarece:

„De la băile Diane La fabrica Miionei,

N-auzi decât glasul Stanei: Haide, dragă! Na ! Na, na, na!”

Stabilimentul băilor Diane și moara Milona alcătuiau cele două extremități unghiulare ale Șanțului, cu căile Victoria și Galați.

Treceam adesea pe-acolo și ne opream căruciorul. Dar...

Mintea, ochii, inima ni se revoltau la gândul nerostit că Neranțula noastră s-ar fi putut afla în acest iad. Niciodată, nici eu, nici Epaminonda n-am îndrăznit să rostim cuvântul nelegiuit.

Împietriți dinaintea uneia din cele două case de desfrâu, ne uitarăm o clipă la ciorchinii de fete, îmbrăcate ca pentru bal mascat, care se îmbulzeau la porți, strigând răgușit, la trecători sau trăgându-i de mânecă. Bețivi, cu caș la gură, se țineau de gât, târându-și vesta prin praf, răcneau cu ochii scoși din orbite, urmați de un pârlit de țigan care scârțâia din vioară. Aceștia erau în stare să spintece un om, în mai puțin timp decât ți-ar fi trebuit să aprinzi o țigară.

Ne uitam de departe la aceste grozăvii, apoi în propriii noștri ochi. Și plecam, muți.

*

Dar, într-o zi - într-o frumoasă zi de primăvară! - pe când treceam cu portocalele prin fața „Șanțului”, cerul ne trimise un atare semn, încât ne ținui locului, nemaiputând pleca. N-am mai putut!

Era seară. Treceam prin dreptul morii, când o haită de câini și cățele în călduri (câini adevărați și cățele ade-vărate) coborând dinspre Șanț năvăli la picioarele noastre și ale căruciorului. În aceeași clipă, îl auzii pe Epa-minonda strigând cu un glas care n-avea nimic omenesc:

- Leu! Leu !...

La acest strigăt, care mă făcu să tresar, o javră mare și puternică se desprinse din haită, ca și cum ar fi fost lovită la ureche, se apropie, ne mirosi în grabă pantalonii, apoi fără întârziere, o porni în urmărirea celorlalte pasiuni ale sale.

- *Aman, Marco! Aman, Epaminonda! Crezi că-i el? Atunci? Cum? La cine?... Ce! ?*

Lăsarăm marfa de izbeliște și o luarăm la goană pe urma câinilor, mai turbați decât ei, amestecându-ne câte-odată cu ei, încercând să stricăm „nunta” și învârtindu-ne cu toții în jurul pătratului format de calea Galați, bulevardul Cuza, biserica Maicii Domnului și bulevardul Carol, când un cârciumar azvârli câteva stropitori cu apă peste haita de câini care se risipi.

- Leu! Leu ! strigarăm atunci.

Animalul își scutură cu putere blana udă și puțin cam obosit, se apropie să ne miroasă mai cu atenție, dar fără însuflețire, cam absent, poate pentru că

memoria nu-l ajuta îndeajuns să deslușească amintiri din copilărie, de care-l despărteau cinci ani.

- O fi chiar Leu?

Eram mai mult decât nesiguri. Nici blana, nici privirea nu semănau cu cele știute. (Poate că însuși câinele gândea la fel despre noi.) încolo, se lăsă mângâiat, nepăsător, cu gândul aiurea.

- Hai să ne căutăm căruciorul și să ne luăm după câine! spusei prietenului.

53

Panait Istrati

Printr-o minune, se mai afla acolo unde-l lăsasem, dar din trei sute de portocale și lămâi, câte avea, rămăseseră doar vreo patruzeci: trecătorii socotiseră că șterpelitul lor n-o să facă gaură în cer unor negustori smintiți ca noi.

Paguba portocalelor și lămâilor nu însemna mare lucru. N-ar fi fost cine știe ce nici chiar pierderea căruciorului, care se duse pe apa sâmbetei în acea seară de neuitat, de parcă n-ar fi existat niciodată. Fiindcă urmărindu-l pe Leu - care era într-adevăr câinele Neranțulei noastre și care ne conduse în fața casei

stăpânei lui, era cât pe-aci să murim, așa cum se moare, atunci când află că Neranțula ta locuiește într-unul din aceste Șanțuri, de care e plină lumea și că ea, ea, prietena cu față neînduplecată și plină de nevinovăție voluptoasă, nu-i decât o curvă!

La început, habar n-aveam, și nu ne venea să credem. Mergeam după câine... Văzându-l că o ia spre Șanț* ne îndoirăm:

- Nu... Asta nu-i Leu.

Totuși, continuarm să-l urmărim, trăgând după noi căruciorul ușurat de marfă și îndurând „tirul” încrucișat al fetelor, ale căror vorbe drăgăstoase ni se păreau o jignire cruntă.

Câinele o luă pieziș spre o poartă deschisă și dispăru înăuntru, fără să ne arunce o privire.

Cercetarm casa. Cea mai arătoasă din tot Șanțul, frumoasă chiar prin ciubucele de pe fațadă și cu înfățișare serioasă, din pricina storurilor trase. Dar felinarul roșu nu lipsea, un felinar cu totul aurit.

- E o „casă de mâna-ntâia”, șopti Epaminonda.

Știam că Șanțul avea două sau trei case de soiul ăsta, frecventate de ofițeri de marină și de oameni însurați „foarte bine”. În aceste case, se aflau puține fete,

toate tinere și foarte frumoase. Ele nu se arătau niciodată la fereastră sau în pragul porții. Casă „serioasă”.

54

-
- Ce facem, Marco?
 - O să strigăm, totuși, Epaminonda!

Cu ochii când la ferestre, când la bruma de marfă, începurăm:

- *Porto-ca-a-le și lămâ-â-i!* (Nenorocire! Mi-ze-rie!) Apoi, privindu-ne în ochi:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!

O fecioară își clătea fusta, Neranțula fundoti!”

Să ferească Dumnezeu pe toată lumea, de asemenea clipe!

Eu nu îndrăznii să mă uit la ferestre, dar Epaminonda, care cuteză, luă deodată înfățișarea muribundului, conștient că-și dă sufletul:

- *Aman!* gemu el, închizându-și ochii și sprijinindu-se cu spatele de cărucior.

Chiar în clipa aceea, auzii o fereastră deschizându-se și o voce frumoasă - aproape cunoscută, dar de pe lumea cealaltă - exclamând:

- Ah!... Voi sunteți, Marco! Epaminonda ! Intrați repede! Și fereastra se închise. Storul scârțâi în cădere.

Nu mă uitasem și nu văzusem nimic. Dar... să ferească

Dumnezeu, inima omenească de atari grozăvii! Mai bine, moartea.

*

Intrarăm într-o curte, cu pași de înmormântare, apoi în casă, introduși de Neranțula, da, de Neranțula noastră, femeie frumoasă, în capot și pantofi, frumoasă și pură ca orice suflet feciorelnic, cu privirea nevinovată de copil și deloc fardată. Singura-i cochetărie era părul bogat, adunat din toate părțile, după moda ungurească.

Panait Istrati

Ne aștepta în pragul antreului, ne luă mâna cu vioiciune, strângându-ne-o cu putere:

- Doamne!... Marco... Epaminonda... Vă credeam morți! Ce-s mutrele astea? Veniți la mine!... Avem atâtea să ne spunem.... Cât sunteți de frumoși cu bărbile astea.... Dar, nu-mi place felul cum mă priviți. Ce s-a întâmplat?

Apoi, trăgându-ne după sine, deschise cu putere ușa salonului și strigă cu răutate:

- Hei, cafegii! Trei cafele cu caimac și zece „regale”! La mine! Și azi, să nu mă supere nimeni! S-a înțeles?
- Dar, fetița mea...

Din salon, unde trei marinari și trei femei tinere, adevărate îndrăgostite, beau cafea, o țață grasă, o codoască sadea, miorlăise aceste vorbe pe care Neranțula i le retezase, furioasă:

- Ce? Ce vrei să spui?
- Dar... Anicuțo... frumoasa mea... nu poți merge *cu niște...*
- *Cu niște...* Ce? Na !

Și cu o lovitură de picior, răsturnă un pedestal, spărgând vasul de flori de pe el...

Țața începu să geamă:

- Anico! Anicuțo ! Ai înnebunit de-a binelea, fata mea! Ce dracu! Nu ți se mai poate vorbi! Așa pățești dacă răsfeți prea mult copiii!

Gata s-o sfâșie, strălucitoare în mânia ei, Neranțula urmări cu o privire plină de fulgere mișcările patroanei, care aduna cioburile și le arunca în șorțul cafegiului.

Acesta se retrase, smerit. Țața se înapoie în salon, jignită, dar fără o vorbă.

- Haideți cu mine! Sunt atât de mulțumită, că v-am regăsit! ne spuse luându-ne de mână, aceea care se chema acum Anicuța, în această „casă de mâna-ntâia”, unde am regăsit-o după cinci ani de căutări.

Fără a rosti vreun cuvânt, traversarăm un lung culoar, apoi o săliță, ca să ne trezim poftiți a lua loc într-o odaie mare, unde nimic din cele ce știam nu reamintea oroarea unei case de pe Șanț. Ordinea și dezordinea dinăuntru erau de o naivitate atât de nevinovată și copilărească, încât mă întrebam dacă într-adevăr nu eram prada unui vis urât.

Tavanul era acoperit în întregime cu crengi mari de salcâm înflorit, al căror parfum ne amețea. Un strat gros de boboci veștejiți acopereau podeaua și mobilele. Patul, bogat împodobit, părea al unei păpuși, în locul ei tronând Leu, ca un pașă. Peste tot, frumoasa cuvertură purta urmele labelor sale, murdare de noroi. Câinele se uita la noi intrigat, bătu prietenos din coadă și sări jos, ca să ne miroasă, de data asta pe-ndelete.

- L-ați recunoscut îndată? ne întreabă sărmana prietenă.

Cu neputință să ne descleștăm dinții. Căutam, ca doi netoți, unul în ochii celuilalt, un gând precis, o ieșire, o atitudine.

- Hai, prieteni!... Ce vă supără într-atâta? Hai, poate asta o să vă desmorțească puțin...

Înlănțuindu-ne pe după gât, ne dădu la fiecare câte o sărutare pe obraz, apoi începu să sară de pe un divan pe celălalt, așezate chiar în mijlocul odăii, la mică distanță între ele, cântând melodia de neuitat, ca odinioară dea-supra șanțului, care era s-o coste viața:

„Neranțula fundoti! Neranțula fundoti!”

În fața acestei violente rechemări a trecutului, un val de durere amară ne umflă în același timp piepturile, mie și lui Epaminonda... Buzele începură să ne tremure... Sub

57

Panait Istrati

pleoape, potop de lacrimi... Ea, însă nu observă nimic. Înaltă, frumoasă și bine făcută, din creștet până-n picioare, sărea într-o parte și-n cealaltă, arătându-ne, până la genunchi, picioarele sculpturale, săltându-și frumoșii sâni de femeie, croită pentru ca bărbații să se omoare între ei.

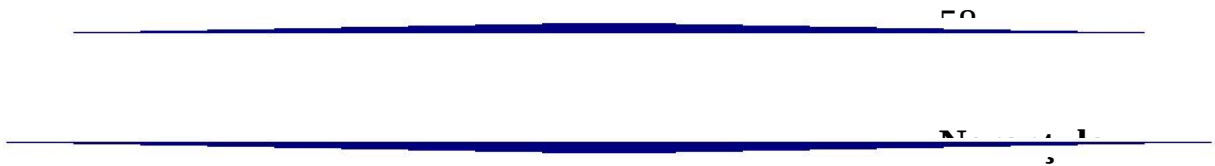
Cafegiul intră cu tava de nichel strălucitor. I-am întors spatele și ne-am șters ochii pe furiș. Neranțula luă tava din mâinile slugii, care se retrase, o puse pe un taburet, între cele două divane, și trăgând un fotoliu, se așeză cu cafelele, pe genunchi. Liniștită, serioasă, își aprinse o țigară și se uită drăgălaș la noi, care stam tot în picioare:

- Hai, veniți! ne zise, bătând cu palmele pe divane. Hai, supărăcioșilor... Aici... Unul, la dreapta, celălalt la stânga, fiecare pe scaunul său ca să nu mai fie motiv de supărare, ca pe vremea murelor... Și pentru Dumnezeu, spuneți ceva! Oare frumusețea mea v-a luat graiul? Sunt oare atât de frumoasă? (începurăm să ne bâlbâim):
- Fru-u-moa-să... Neranțula.... ca un diamant în soare! -'

Fru-u-moa-să... Neranțaki... ca visele copilăriei noastre
frumoase...

- ...Dar, ce păcat...
- ...Ce păcat, da...
- ...Toată comoara asta îngropată într-un Șanț!
- ...Atâta farmec, atâta strălucire sluțită de urâtenie!
- ...Mărgăritare orbitoare aruncate porcilor!
- ...Un vâl subțire de mătase dat pe mâna unui nebun!
- ...Un trandafir, în toată splendoarea lui, desfrunzit fără milă!
- ...Un fluture, în toată strălucirea lui, atins mișelește!

- ...Și Doamne, pentru ce această crimă jalnică?
- ...Da, o! Neranțula, pentru ce această nelegiuire?
- ...Nu erai fericită?... Iubită?
- ...Nu aleseseși două inimi de prieteni?
- ...Câtă tandrețe disprețuită!

- ...Câtă dragoste, ucisă năpraznic!

.....

...

Nemișcată, fumându-și țigara, Neranțula ne asculta cu marii și frumoșii ei ochi de cărbune, ale căror pleoape, cu gene nemăsurat de lungi, clipeau de parcă le-ar fi înțepat ceva. Pe față, nimic. Părea că i se oprise răsuflarea. Doar cele două degete, care țineau țigara, îi atingeau adesea, pentru o clipă, buzele.

Astfel, ne lăsa să ne tânguim, până ce ne golirăm de toată amărăciunea. Apoi, mereu nemișcată și văzând că am tăcut, murmură cu glas abia auzit, dar hotărât și lipsit de emoție:

- Prieteni, *aici* nu sunt iubiți cei cari vin să-ți vorbească atât de cinstit. Nu vorbești de funie, când îl ai pe spânzurat în fața ta. Și spânzuratele, care suntem, încă n-am murit de-a binelea. Ori, a vorbi așa cum ați făcut-o, înseamnă să ne spânzurați din nou... De ce oare nu ni se iartă niciodată curajul de-a fi vrut să fim ceea ce suntem? E oare cineva cu adevărat sigur, că cel puțin, *am vrut-o*? Haide... Trebuie să vorbim de altceva... Și mai întâi, să stăm jos, în ciuda „urâteniei”... Ea se află pretutindeni. - Neranțula ne apucă de mâini, ne trase spre ea, silindu-ne să ne așezăm fiecare pe un divan:
- Așa... Frumușel... Și fumați... Beți o cafea... Mai știți să fumați? Să beți? Un lichior; Un vin bun. Să bei și să fumezi și să privești în ochii unui prieten pe care-l iubești!

Doamne! Marco... Epaminonda... Cât sunteți de prăpădiți! Eu am pățimit și voi sunteți cei care ați murit!

- Și noi am pățimit!
- Mult, mult...

- Pentru ce ați pățit? Din cauza suferințelor voastre? Eu nu mă gândesc la ale mele, eu...

59

Panait Istrati

Împinse fotoliul înapoi și ne privi în ochi, cu căldură, când pe unul, când pe celălalt. Apoi, se ridică, se duse la un dulap și se întoarse cu o sticlă de coniac și trei păhărele.

Fumarăm, băurăm și ne privirăm în ochi. Simțeam că devenim mai apropiați.

Trist, Epaminonda întrebă, totuși, cu oarecare însuflețire:

- Am auzit că *aici* ți se spune Anicuța... E numele tău adevărat?

Neranțula sări ca un arc:

- Numele meu adevărat! Numele meu adevărat! N-am un nume adevărat!

Umbla încoace și încolo, prin încăpere, cu ochii holbați, scânteind:

- Mi se spune, după cum vor: Sacagița, Anicuța sau altfel, după inimă și loc. Voi m-ați numit Neranțula, acest drac de Neranțula care m-a scos din minți și eram cât p-aci să plătesc cu viața.

Mai vru să rostească încă ceva, dar se auzeau pași grei apropiindu-se de odaia noastră. Tăcu. Cineva bătu în ușă. Neranțula deschise. Era țața, grăšana.

Prietena noastră se oțărî:

- Am zis să fiu lăsată în pace, astăzi!
- Am înțeles... Am înțeles, rosti țața, intrând și uitându-se fix la noi, ca o năucă. Dar, domnii ăștia... înțelegi, Anicuțo: am dreptul să mă gândesc și la „taxa” mea.

În fața acestui „drept”, Anicuța nu mai putea fi Neranțula, nici măcar Sacagița. Rămase pironită, fără glas, în mijlocul odăii, cu privirea rătăcită asupra țaței, care reprezenta „taxa” în toată frumusețea ei.

- Cât face? întrebai.
- Cinci lei, pe oră și de persoană! răspunse codoașca, la iuțeală, înainte ca eu să fi sfârșit întrebarea.

Epaminonda și cu mine ne executarăm de îndată. Și mormanul de sluțenie plecă, urmărit de privirea vagă a

Neranțula

sărmanei Anicuța. Dar, îndată ce oroarea dispăru, Anicuța își scutură capul cu tristețe și redeveni îndată frumoasa noastră Neranțula. Cu brațele întinse ca niște aripi, făcu o piruetă și se aruncă în pat, unde Leu o ajunse de îndată.

De-acolo, cu ochii ațintiți la florile de salcâm ce atârnav de tavan, cu o mână mângâind capul câinelui, iar cu cealaltă schițând mișcări leneșe în aer, Neranțula vorbi ca pentru sine, dar cu înflăcărare.

*

- Nu, prieteni... Nu trebuie să fiu răutăcioasă cu voi...

Numele meu adevărat n-o să vi-l spun nici vouă, nici lui Dumnezeu. Mi-e silă de el. Îmi amintește o copilărie urâtă, dureroasă. Dacă cineva mi-l va rosti la ureche, îl voi pălmui. De-altfel, cred că l-am uitat.

Dar, ceea ce n-am putut uita, ceea ce aş vrea să vă fac să pricepeți, este această copilărie. Ea m-ar ajuta poate să uit multe din cât a trebuit să pătimiți, iubindu-mă. Deoarece totul se trage din copilărie, totul se reazimă pe ea, clipa

când viața se înfățișează ochilor noștri larg deschiși. Dacă ni se înfățișează ca o femeie îngrozitor de rea, o urâm și iată-ne niște păcătoși.

Sub această înfățișare s-a prezentat viața în fața ochilor mei. Femeia rea, înspăimântătoare, a fost mama, o ovreică din părinți bogați și al cărei chip l-am moștenit întocmai. Puțin îi păsa că era ovreică, sau creștină. Nu trăia decât pentru dragostele ei. Din cauza asta, a fost alungată de ai săi, oameni neînsemnați, după spusele sale.

N-a regretat nimic deoarece mama, desigur, n-a fost o ființă neînsemnată.

- La ce bun să trăiești, spunea ea adesea la taifas cu vecinele, la ce bun să trăiești dacă nu faci altceva decât să câști muncind, să câști distrându-te, să câști rugându-te, să câști făcând dragoste!

61

Panait Istrati

- Adela, i-a întors vorba într-o zi proprietarul nostru, cred că părinții tăi n-au „căscat” în clipa când te-au zămislit, fiindcă ești o drăcoaică și jumătate!

- Ah, desigur, că nu, domnule Grigore, cu siguranță că nu! Dar, în ziua aceea, din două lucruri unul: sau își numărau, în același timp, aurul adunat peste zi sau mama s-a lăsat îmbrățișată de pivnicierul nostru. Din cauza asta, am fost o străină în neamul nostru. Toți frații și surorile mele dorm de-a-mpicioarele, ceea ce înseamnă că mama prindea muște în clipa zămislirii lor!

Proprietarul nostru avea dreptate să spună că era „un drac și jumătate”. Mama nu căsca, nu prindea muște, întreg târgușorul o dorea. Era foarte căutată, deoarece trebuia să-și câștige pâinea cu sudoarea frunții. Dar, o făcea voinicește, cântând de dimineața până seara. Și totuși, uram această femeie, pe care toată lumea o iubea. Am fost două dușmance, din clipa când ochii mei căzură pe fața ei, care m-a urât din prima clipă, fiindcă venirea mea pe lume însemna o piedică pentru libertatea ei desfrânată.

Mama nu mi-a rostit niciodată numele, fără a-l însoți imediat cu epitetul: belea sau pacoste.

- Vino încoace belea, ca să te spăl! Du-te de-aici pacoste, nu te-aș mai vedea înaintea ochilor!

Și fie că mă chema sau mă alunga, totdeauna, totdeauna eram stâlcită în bătai, luată la palme, trasă de păr. Tot timpul copilăriei mele, vânătăile nu mi-au dispărut de pe corp, decât ca să fac loc altora și n-a fost zi să nu fiu păruită. Toate astea, pe înfundate, în odaia cu ușa încuiată. Și vai mie, dacă la început mi s-a întâmplat uneori să țip: lungită la pământ, cu un puișor de pernă în

gură, plăteam scump îndrăzneala de a fi țipat din pricina tăriei loviturilor date de mama.

- Cătea! urla ea. Tu ești nenorocirea vieții mele! Nu mă simt făcută să fiu mamă. Și tu, te-ai agățat de măruntaiele

62

Neranțula

cuscuta pe câmp! Mă culc cu taică-tău, pentru plăcerea mea, nu ca să dau viață unei stârpituri ca tine!

Tatăl meu... Voise poate să spună: *amantul ei*. Un animal superb, ca și mama, căsătorit și tată a trei copii. Cât despre mărturisirea că se culcau unul cu altul pentru plăcerea lor și nu ca să-mi dea viață - nu mă îndoiam deloc.

Întotdeauna, faptul se petrecea sub ochii mei și în urechile mele. Era ultimul reproș ce le-as fi putut face, pentru că nimic nu mă distra, nimic nu-mi răscumpăra scandalurile îndurate, decât această „plăcere” a lor.

În realitate, nu era o plăcere, ci o turbare.

La patru ani, nu pricepeam nimic și mă înfricoșam în tăcere. De altfel, n-am înțeles ceva decât la sfârșit (un sfârșit care m-a surprins pe neașteptate, când aveam abia zece ani). Dar, neștiind, din naivitate, că turbarea lor avea un

înțeleș omenesc, cel puțin mi-am dat seama mai târziu că tot acel tăărăboi nocturn n-avea să dărăme casa peste patul meu, cum mă temeam și că puteam să-i privesc și să trag cu urechea, fără nici o primejdie.

Stăpânirea brutală de a nu-mi da în vileag teama, la-crimile și nevoia de a cere ajutor, fură primul sentiment descoperit în leagăn, o dată cu bătaia. Și dacă unii copii cunosc întâi tandrețea vorbelor *mamă* și *tată*, eu m-am ales doar cu asprimea acelei teribile amenințări, care urma după palme: „Sst! sst! Taci sau te strâng de gât! Pacoste! Belea !” Chipul care se apleca deasupra mea și gura care rostea aceste grozăvii erau ale mamei. „Tata” nu se apropia de patul meu, nici să mă bată, nici să mă apere sau să mă mângâie. Eram inexistentă pentru el, ca și copiii lui legitimi. Vai! era un bărbat din același aluat ca mama.

Ghemuită sub plapomă și ținându-mi răsuflarea, îl vedeam intrând, noaptea târziu, om simplu, puternic,

înalt, mustăcios, oacheș, cu sprâncenele încruntate și pă-

63

Panait Istrati

lăria pe-o ureche. Mama îl aștepta, cu friptură rece și sticle de vin pe masă, după ce frecase și lustruise totul, îi sărea de gât cu ardoare și-l mușca până la

sânge. El scotea primul răcnet. O mușca, făcând-o să urle la rândul ei. Asta era în loc de „bună seara”, sărutarea lor de bun-venit.” Mi-amintesc, că mai târziu mi-am putut da seama că taurii și vacile dădeau dovadă de mai multă gingășie, în dragostea lor.

Părinții mei aveau, de altfel, ceva din frumusețea și fi-rescul acestor animale, ca și totala lor lipsă de rușine.

În timpul chefului, se comportau ca și porcii, prin felul lor grosolan de-a mesteca mâncarea. Apoi, pe măsură ce vinul li se urca la cap, ochii li se măreau, se holbau și luceau, umezi, ca ai vitelor în călduri. Pe drept cuvânt, era frumos să-i vezi, cu atât mai mult cu cât vara, cât și iarna, aveau obiceiul să se dezbrace în pielea goală, ceea ce îmi făcea o mare plăcere, deoarece trupurile lor, ca niște sculpturi, erau pline de grație până în cele mai mici mișcări.

Găseam toate astea simple, firești, plăcute, distractive și făceam minuni de răutate ca să nu fiu prinsă în timp ce-i spionam, deși nu-mi dădeau atenție niciodată.

După chef, deveneau mai puțin simpli și mult mai zgomotoși. Ca doi cocoși superbi, se aruncau unul asupra celuilalt ca să se muște, alergau prin toată odaia, răsturnau mobilele și scaunele și se sileau care să muște mai strașnic fără a fi mușcat (cred, însă, că aceeași plăcere aveau și-ntr-un caz și-n celălalt). Totuși, dacă i se întâmpla mamei să nu izbutească de mai multe ori în șir, și adversarul o potopea cu mușcăturile, furia ei creștea într-atât că mă

așteptam să înnebunească. De aceea, după atari eșecuri, mușcătura ei era și mai grozavă. Atunci tata mugea cu gâtul întins, ca un taur, o apuca pățimaș, ridicând-o în sus și plimbând-o în brațe, jur-împrejurul odăii.

64

Neranțula

când îi iubeam, în mod sincer, era când îi vedeam atât de frumoși, atât de mlădioși, atât de bine - el cu o coamă creață, ea cu părul despletit, amândoi cu pielea acoperită de zeci de urme vinete, de pe urma mușcăturilor.

După aceea, nu-i mai iubeam. Stingeau lampa și ge-meau ca bolnavii. Nu-mi puteam da seama ce se petrece și asta mă întrista.

Dar altceva decât tristețe îmi provoca sfârșitul acestor istorii nocturne, din care cauză, începui să-i disprețuiesc.

După o scurtă ațipeală, auzeam glasul mamei:

- Ah!... ce viață!... ce viață!... M-am săturat... Alege, dragă, alege între *ea* și mine... Așa nu se mai poate, îmi pierd capul...

Era semnalul. Deobicei, „tata” tăcea un lung răstimp, apoi:

- Nu mă plictisi... Nu pot să fac cum aş vrea... O ştii prea bine...

Şi din vorbă în vorbă, iată-i în picioare. Aprind lampa.

El se îmbracă, morocănos. Ea, în cămaşă, nu-i dă pace cu ocările, până ce prima palmă îi răsună pe obraz. Apoi, timp de un ceas, loviturile şi ocările plouă de ambele părţi, deoarece mama era foarte curajoasă şi voinică, din pricina muncii sale aspre.

Ah! Ce priviri necinstite, ce figuri oribile!... Atunci, erau ca nişte brute hidoase!... Tremurând de frică, mă întrebam în zori, când el pleca trântind uşa, câte vânătaï aveam să capăt în ziua aceea, eu, *cauza nenorocirii lor*.

Această viaţă de animale sălbatice s-a repetat mai des, în vremea când începusem să-mi dau seama. Şi uneori, aproape în fiecare noapte. Mai târziu, de două-trei ori pe săptămână, rărindu-se de la an la an, pe măsură ce certurile şi bătăile creşteau în violenţă.

65

Panait Istrati

Mama era de-o gelozie sălbatecă. Pentru a-i „trimite” rivalei boli ce nu se lecuiesc, mama îi arunca în curte, noaptea pe lună plină, broaşte cu gura

cusută, pline cu argint viu. Nevasta amantului ei se răzbuna, mânjindu-ne geamurile cu murdărie. Dimineața, trebuia să ajut la spălarea scârnaviilor, plângând de scârbă și mâncând bătaie.

Se întâmpla, ca cele două femei să se întâlnească nas în nas, tot pândindu-se una 'pe alta. Atunci, tot târgul se aduna să facă haz, deoarece fără să-și pricinuiască prea mult rău, se trăgeau de păr și se scuipau în obraz. Dar, răboiul era de neînchipuit.

Căzu din ce în ce mai jos, până când o manie religioasă îi întunecă mintea, smintind-o de-a binelea. Odaia noastră fu năpădită de icoanele tuturor sfinților bisericii ortodoxe. Lumânări și candelă ardeau peste tot. Popii apărură în odaia ovreicii. Și ovreica se boteză, nădăjduind „o schimbare” în purtarea amantului „creștin”, care-și bătea joc de toate aceste basme popești.

Desigur, o schimbare se produse, în sens contrar, însă. Din curată și muncitoare cum era, mama deveni o habotnică murdară, nepăsătoare, leneșă. Ne năpădiră păduchii în cap. Sărăcia ne puse la post, atât de drag popilor când e vorba de oițele lor. Amantul mai veni o dată sau de două ori, găsi că mama „începe să devină o nevestă ca oricare alta” și o părăsi.

Aveam nouă ani. Îndobitocită din cauză că fusese părăsită, frumoasa Adela de odinioară nu mai făcea altceva decât să bată străzile, pândind trecerea omului ei, pe care-l ruga în genunchi să se înapoieze „măcar o dată”, sau cel puțin „pentru ultima dată”, în timp ce eu umblam din casă în casă, în zdrențe, în căutarea unui codru de pâine.

Într-o seară, îi surprinsei stând de vorbă la colțul unei străzi. Mama era beată:

- Vîno, dragul meu... vîno... sau mă spînzur.

66

Neranțula

Cuprins de milă, el îi spuse, cu duioșie, mîngîindu-i mîna:

- Sărmană Adela.... Mi se rupe inima de tine... dar, vai, duhnești a țuică, ca o rachigiță... Și-i atît de murdar la tine!

Fu ca o lovitură de bici. Mama își vîndu ultima biju-terie, o brățară frumoasă, curăță casa, se făcu frumoasă, aproape seducătoare și izbuti să-și readucă „drăguțul”.

Era toamnă... Frigul ciupea destul de tare și mama aprinse focul. Din patul meu, cu ochii-n patru, aș fi fost fericită să-i pot vedea iubindu-se „încă o dată”, dar tocmai

în seara aceea, după un lung răstimp de pace, mama mă bătuse crunt pentru o nimica toată și mă trimisese la culcare, cu stomacul gol. Așa că, văzîndu-i înfulecînd gîsca friptă, înghițeam în sec și-i uram de moarte.

Săracii! De-unde să bănuiesc că pentru ei, moartea era atât de aproape!... Ar fi fost și pentru mine, dacă purtarea lor haină nu m-ar fi ținut trează, salvându-mi viața, pentru că, flămândă, n-așteptam decât clipa când să-i văd adormiți, ca să mă reped la resturile îmbelșugatului lor ospăț.

Această clipă sosi, puțin după miezul nopții, după tă-răboiul obișnuit, când mama dovedi pentru ultima dată că - deși stăpânită de ideea morții - nu prindea muște, când făcea dragoste.

Se culcaseră într-o stare, cum nu-i mai văzusem: buimaci, mătăhăind. El, mai ales, părea să aibă un cap de plumb; îl auzii, sforăind, primul, fiindcă, la începutul somnului, sforăiau amândoi. Tocmai voiam să alunec din pat, ca să mă duc pe dibuite și să șterpelesc o bucată de friptură, pe care pusesem ochii, când mama se sculă și făcu lumină. Închisei repede ochii, făcând pe moarta. Ea se aplecă asupra mea, - îi simțeam sudoarea de

67

Panait Istrati

nesuportat, - apoi o auzii ieșind și împiedicându-se prin curte, de unde venea zgomotul unei ploi cu găleata.

Întârzie mult. Când se înapoie, puse ceva greu jos, stinse lampa și se vârî în pat numaidecât.

Atunci, deschid ochii ca să văd ce a adus, dar, în aceeași clipă, mă amețește un miros de gaz. În mijlocul odăii, cufundat în beznă, clipește un sâmbure de foc, care aruncă scânteii ce trosnesc. Îmi spun, neștiind deloc că te poți omori cu mângai: i-a fost frig și-a aprins focul, dar de ce nu în sobă? Mă doare capul!

Pe întuneric, mă scol și-ascult. „Tata” sforăie într-una; mama nu mișcă; și jeratecul licăre din ce în ce mai tare, trosnește și miroase îngrozitor. Nu mai avui poftă să mănânc, ci să vărs.

Sar din pat, ușurel. Îmi strâng hainele, nu uit bucata de găscă friptă, apoi deschid ușa și părăsesc odaia cu băgare de seamă. Și pentru ca ei să poată dormi și să nu le fie frig, gândesc eu - închid ușa la loc, de teamă să nu fiu bătută a doua zi, mai crâncen ca de-obicei.

N-am mai fost bătută, fiindcă a doua zi eram orfană; scăpată de la moarte, datorită cruzimii mamei care mă trimisese la culcare fără să mănânc.

După o noapte petrecută în fânul din grajd, intrai dimineața sfioasă, în odaia noastră, însoțită de o vecină: mama și *greul ei* muriseră, asfixiați.

.....

Rostind ultimul cuvânt al povestirii sale, Neranțula făcu o săritură, în mijlocul încăperii.

- Iată! spuse. Multe li se vor ierta, fiindcă mult s-au iubit!...

Și luându-ne de gât și sărutându-ne:

- ...O să mi se ierte și mie, multe...? Epaminonda, cu privirea rătăcită, se 'gândeaiurea.

68

Neranțula

Se gândea la ceea ce mă gândeam și eu. Și rosti, abia mișcându-și buzele:

- Tatăl tău era, deci, grec... Neranțula tresări:
- Grec? N-am spus asta!
- Ba da... - susținui - ai spus: „Mama și *grecul ei* erau morți...”
- Și ce vă pasă vouă de asta! strigă, întărâtată.

Ne păsa mult. Știa ca și noi, că ghicitoarea din baltă, citindu-i în palmă, îi spusese: „Viața îți va fi îngrozitoare.

Soarta ți-e legată de un băiat care e din neamul tatălui tău(.”

Deci, acest băiat era Epaminonda. Eram convins. Și Epaminonda, la fel. O vedeam din privirea lui, devenită aproape neîndurătoare cu mine, spunându-mi răspicat: *dintre noi, doi, eu sunt din neamul tatălui ei. Soarta Ne-ranțulei este deci legată de-a mea. Ea este a mea.*

Din acea clipă, simții că nu trebuie să mă mai bizui pe afecțiunea prietenului meu. Uniți timp de cinci ani în suferință, nu mai puteam fi alături și în această bucurie sfâșietoare, unde patima cărnii și prietenia curată se vrăjmășesc. Epaminonda redevenea potrivnicul meu din vremea canalizării orașului, când ne cunoscusem pe mar-ginile unui șanț, care-i fu fatal Neranțulei. Și astăzi, un alt șanț - „Șanțul fetelor” din Brăila - ne aduna iarăși pe tustrei. Pentru cât timp? În ce fel? Și pentru care din noi trei, acest Șanț fi-va fatal?

Ramaserăm pe gânduri, fiecare cercetând prăpastia soartei comune, când ne trezi un brutal toc-toc, în ușă.

Neranțula deschise. Cumplita țăță reapăru. Ni se adresă, îndată, fornăind și apăsând cuvintele:

- S-a împlinit cea-sul, dom-ni-lor! Ta-xa, vă rog! În fața acestei sălbatece și neașteptate chemări la realitate, prietena noastră înlemni. Ai fi crezut că i se întâmplă așa

Panait Istrati

ceva pentru prima oară. Ne scotocirăm repede prin buzunare, aruncărăm codoașcăi scumpa-i taxă și-o alungărăm. Ieși, săltându-și monedele în palmă.

Ziua scădea pe tăcute. Neliniștea ne doborî. Timp de-un ceas, nimeni nu suflă o vorbă. Neranțula pe patul ei, Epaminonda și cu mine pe divane, fumând țigară după țigară, ferindu-ne de ciocnirea privirilor noastre. Atmosfera era atât de împovărată, încât Leu, scos din sărite, căsca și lătra într-una.

- Du-te la plimbare! îi spuse, în sfârșit, Neranțula. Câinele pricepu de-ndată și sări cu amândouă labele pe clanța ușii, care se întredeschise. își vârî botul în deschizătură și se prelinse afară.

Abia ieșise, când un zgomot de cârje, lovind podeaua, se auzi prin ușa deschisă. Neranțula aprinse lampa mare a policandrului cu gaz, alergă și-l întâmpină cu brațele des-chise pe cel ce mergea în cârje. Curată arătare.

Un om tânăr, care putea să aibă vârsta noastră, dar care nu era decât un schelet, cu pielea tăbăcită, ochii adânciți în orbite - deși frumoși, visători, - mustața nu mai groasa decât sprâncenele, nasul străveziu și buzele acoperindu-i frumoșii dinți, ca două lipitori flămânde. Râdea, cu pălăria în mână, un răs sincer care-mi merse drept la inimă.

- Ei bine, Aurel! zise Neranțula, prietenoasă, conducându-l la fotoliu. Te-ai distrat bine în societatea unde-ai fost?

Cu glas gâfâind, în care simțeau urmele unei melancolice păreri de rău, schilodul răspunse:

- Bine?... Nu te distrezi bine, când ești în halul meu și

într-o „societate” de oameni care n-au decât milă pentru mine...

Rostind acestea, își rostogoli privirea mirată asupra noastră. Dându-i explicații, Neranțula ne puse și pe noi pe gânduri:

70

Neranțula

prieteni, doi prieteni vechi, pe care n-ai să-i recunoști. Dar îți vei reaminti de ei, dacă-ți spun că ăștia sunt Marco și Epaminonda, cei doi băieți cumsecade care veneau joia și duminica la spital, când aveam capul spart.

La aceste cuvinte, fața schilodului se întunecă, sincer

întristat.

- Ah.... da, mi-amintesc, apoi... Pentru mine, ți-ai părăsit cei doi prieteni... Acum... lăsați-mă... Nu mă așteptam la surpriza asta...

Cu atât mai mult nu ne așteptam noi.... Acest schilod...

Neranțula ne părăsise pentru el!... De ce?

Privirile noastre, care exprimau dorința de-a afla adevărul, se opriră pe fața ei emoționată. Neranțula închise încetișor ochii, în semn de consimțire și-l ajută pe Aurel să se îndrepte spre ușa, care rămăsese deschisă, dar tocmai în clipa aceea, cadrul ușii fu-astupat în întregime de strașnica țață:

- Cum asta, copiii mei? Vă distrați cu ușa deschisă? miorlăi ea.
- Despre ce-i vorba? Despre taxă? întrebă Epaminonda cu o voce înfundată.
- Ei da, băiatul mamei! Sunt două ceasuri de când v-am lăsat în pace.

Neranțula scoase un răget de vită înjunghiată. Dădu drumul schilodului și se repezi la sertarul unui scrin, apucă în pumn tot felul de bijuterii și le aruncă dintr-o dată în obrazul patroanei sale:

- Na! Scroafă puturoasă! Satură-te de taxă! Și lasă-ne în pace, până mâine dimineață!...

Apoi, apucând din nou brațul lui Aurel, dispăru cu protejatul ei.

Țața păli și se sprijini de pervaz:

71

Panait Istrati

- Ah! Asta-i culmea! Nimeni n-a îndrăznit să-mi zică „scroafă puturoasă”! Și dacă ați ști ce bună am fost, ce bună bună sunt cu acest copil! Fără mine, ar fi ajuns o culegătoare de zdrențe... Ce rușine! Doamne!... Am tot dreptul să-mi cer taxa. Mi-e dator o groază de bani, atât de risipitoare... Doamne! Doamne ! Ce rușine!

Adunarăm bijuteriile risipite pe jos, punând apoi în palma „generoasei” codoașe, o hârtie de o sută de lei. Îi spusei:

- Du-te, madam, și de-acum, încolo, să nu te mai întorci!
- Cum „să nu mă mai întorc”? se oțărî codoașa. N-ați fi vrând, să-mi sechestrați pentru o hârtie de-o sută, cea mai frumoasă dintre fetele mele? Se află în salon, trei domni „bine” care o vor. Nu merg decât cu ea. Și sunt doar, clienți care plătesc băuturi scumpe pentru toată lumea, nu ca voi...
- Dar, madam, noi nu suntem clienți...

- Nu sunteți clienți? Atunci ce? Amanți de inimă? N-admit așa ceva, în casa mea! Și colac peste pupăză, doi! Ah, nu! Mă faceți să râd!... Ia ascultați o vorbă despre Anicuța asta! Mai întâi, să-mi plătească cele patru mii de lei ce-mi datorează, și p-ormă, treaba ei, dacă vrea să meargă pe datorie!

Și țața plecă, trântind ușa. Rămași singuri, eu și Epaminonda ne priveam, uluiți.

- Patru mii de lei, more, Marco!
- Patru mii de lei, Epaminonda!
- Biata Anicuța!
- Scumpa Neranțula!
- Niciodată n-o să putem plăti o sumă atât de mare!
- Niciodată!
- Totuși, trebuie, Marco!
- Desigur, trebuie, Epaminonda!

Pe vremea aceea, nici un negustor de portocale nu avea două sute de poli de aur în burnuzul său. Cu atât mai mult noi, deși eram stăpânii a două

proprietăți, care ne clădeau puțința de-a trăi. Da, puteam trăi, dar nu la preț de-o sută

72

Neranțula

de lei pe zi, pe care trebuia să-i dăm țatei ca să ne lase în pace lângă Neranțula noastră, lângă Anicuța ei pe care domni „bine” o așteptau în salon!

- Eu nu mai plec de-aici! izbucni Epaminonda, pipăindu-și cuțitul ascuns la brâu.

Și îndată, hotărâram să vindem fiecare câte o proprie-tate, ca să plătim Neranțulei, s-o scăpăm de Șanț. Apoi...

Tot așa de repede, fiecare cercetă gândurile celuilalt, spre a afla, ce socoteli avea cu Neranțula, o dată eliberată.

Sărmană și sublimă tinerețe! Numai tu știi să iei, repede, cele mai imposibile hotărâri. Numai tu închizi ochii, în chip încântător, în fața crudei realități.

Deoarece, era vădit că-n ziua când Neranțula ar fi liberă, nu puteam „împărți două paie, la trei măgari”, cum spune proverbul, și nici o femeie cinstită la doi

bărbați cinstiți. Dar, ziua aceea era departe de-a fi realitate, în așteptarea ei, furăm fericiți s-o putem sechestra pe prietena noastră, s-o privim, s-o ascultăm.

*

- Oh! zise Neranțula, la înapoiere. Sunt sigură că *ea* v-a îndrugat că o cost patru mii de lei. Așa spune la toată lumea. Și fiecare îi dă câțiva poli, ca să-mi scadă din datorie. Dar, datoria nu scade,.. O cunosc ce poamă e!

E drept, mi-a împrumutat bani frumoși, într-o vreme când, neștiutoare, credeam în dărnicia oamenilor...

De-altminteri, nu erau pentru mine. Ci pentru Aurel, pe care speram să-l pot vindeca. Ah! cât mă dor toate astea!

L-ați văzut pe bietul Aurel. A fost victima unui accident, asemănător cu al meu. Cam cu un an înaintea mea, a căzut și el în șanțul acelei canalizări. Și în căderea asta - pricinuindu-i o apăsare pe maduva spinării - s-a ales cu picioarele paralizate. Afară de-asta, suferă de o tuberculoză moștenită.

73

Panait Istrati

Dar ce fire fericită.... Nici o văicăreală, nici un geamăt, nici o proastă dispoziție. A fost bolnavul cel mai prăpădit din secția chirurgie. Și totuși, așa schilod cum era, înveselea tot spitalul și făcea servicii oricui îl ruga!.... La cutare, care avea brațul legat, se ducea regulat și-i răsucea țigări, altuia, care nu se putea mișca, îi da să mănânce, îi sufla nasul, îl scărpină când avea poftă; celor neștiutori de carte, le compunea scrisori, care smulgeau lacrimi când era vorba de „ciupit” un părinte, sau stârneau hohote de râs, când trebuia să dea curaj „scumpilor bolnavi” din spital. În sfârșit, cum fiecare bolnav avea nevoie de câte ceva de la cantină, Aurel, omul fără picioare, își puneă traista de gât, își lua cârjele și alerga după cumpărături. Nu era îngăduit. Dar, cine putea fi aspru cu îndatoritorul Aurel! Toată lumea îl iubea, de la medicul-șef până la servitori.

- Au-re-e-el! striga o infirmieră. Bolnavul de la 7 nu vrea să facă pipi! Vino să-l ajuți să facă!

Nu era nevoie să se înțepe bășica încăpățânatului. Era de-ajuns ca Aurel să imite pe domnul administrator, când e supărat. Ori, administratorul spitalului era ființa cea mai posacă de pe lume, având și ticuri cu duiumul. Totul se mișca la el: nasul, ochii, urechile, barba, buzele, umerii și chiar pielea capului. Mișca din ele ori de câte ori nu se afla în toane bune, ceea ce la el era firesc. Dar, îndată ce un lucru îl zgândărea, toanele i se prefăceau în mânie, cu o iuțeală nebună, cuprinzându-i întreaga fire. Adesea chiar limba „i se arăta în poartă”, cum spunea Aurel, - singurul în stare să-l imite pe amuzantul administrator, „tatăl bolnavilor”, într-una nemulțumit de serviciu. În fond, era om cumsecade. Într-adevăr, când Aurel se hotăra (foarte rar) să-l imite pe șeful

nostru suprem, toți internii și infirmierii se adunau în jurul lui, se strâmbau de râs, la urmă, zicând:

- Pe onoarea mea, am făcut pe mine!

74

Neranțula

Dar, Aurel ne făcea servicii, ca nimeni altul. Se știe că

în spitale, mâncarea e pe sponci, mai ales pentru bolnavii care n-au decât fracturi. Și cum Aurel curăța singur jumătate din zarzavatul spitalului, tot distrându-i pe bucătari, ne aducea, cât ai clipi din ochi, tot ce doream spre a ne astâmpăra foamea. Fiind la bucătărie ca la el acasă, își păstra pentru sine și fără să se sinchisească, toate acele bunătăți pe care slugile le șterpeleau în nasul administrației și desigur, în dauna bolnavilor. Le împărțea tuturor, fără predilecție, ferindu-se ca cineva să devină gelos. Era cinstit, se gândea la toți nenorociții, dovadă acest caz: într-o seară, un biet țăran fu transportat cu patul său, în camera mortuară. Se credea despre el că o să moară. Își pierduse cunoștința. I-au pus o candelă la căpătâi, o cruce pe piept și-l lăsară în plata Domnului, departe de ceilalți bolnavi, pe care agonia lui i-ar fi putut speria. Infirmierul nostru ne asigură:

- O să moară în noaptea asta!

Aurel nu fu de aceeași părere și către miezul nopții, se duse la bolnavul lăsat în părăsire. Aici, surpriză: mortul înviase! Și primul său cuvânt, fu să ceară „puțină varză acră”.

- Mor de poftă! i-ar fi spus prietenului nostru, care alergă să-i caute o farfurie plină, să i-o dea, și să-l culce din nou, fără ca nimeni să știe ce s-a întâmplat.

Vai! povestea asta avu o urmare tragi-comică. Dis-de-dimineată, infirmierul nostru ducându-se să-și caute mortul, pentru a-l transporta la morgă, deschizând ușa, se

întâlni nas în nas cu el:

- Încă puțină varză acră, dragă domnule! îi strigă mortul.

Infirmierul o luă la goană, străbătând spitalul și curtea, urlând îngrozit, și nu se opri decât la el acasă, nemaivrând să se înapoieze la serviciu. Din acel moment, căzu într-o

Panait Istrati

melancolie ipohondrică; a ajuns o povară pentru ai săi, în timp ce țăranul, pe care voia să-l ducă la autopsie, este voios și mănâncă varză acră, ori de câte ori îi pofteste inima.

Puțin mai apoi, după această întâmplare, Aurel deveni celebru, datorită unei isprăvi nemaipomenite. Spitalul avea o secție de nebuni și într-o zi, unul dintre ei deveni furios.

Hotărâra să-l trimită într-o casă specială, dar cei doi gardieni, ce trebuiau să-l lege, nu îndrăzneau să se apropie de nefericit, care amenința că „va omorî toți balaorii”, cu un drug de fier smuls de la fereastră. Aurel apărură brusc în pragul ușii și-i arătă nebunului un lanț lung, de aur, ce-l avea totdeauna în buzunar. În fata bietului schilod, încovoiat pe cârje, nebunul rămase uluit și scăpă drugul de fier din mână.

- Nu vrei, prietene, să-ți pun brățara asta? îi spuse Aurel, jucându-i lanțul strălucitor.
- O brățară?... - urlă nebunul - bineînțeles că vreau o brățară, dar balaorii ăștia vor să mă înghită!
- N-or să te înghită, dacă vei avea la mână, o brățară de aur! Dă-mi, mâinile!

Nebunul se apropie supus, cu ambele mâini întinse. Aurel

îi puse cătușele încetișor, spunându-i apoi:

- Acum, hai să fugim de balaurii ăștia. Hai cu mine. Trăsura mea ne-așteaptă afară... Hai, repede!

Totul se petrecu, cât ai clipi din ochi. Îl întrebai pe Aurel, după această uimitoare și îndrăzneță lovitură:

- Și dacă nebunul te-ar fi omorât, cu drugul de fier?
- Mi-ar fi făcut un bine! răspunse bietul băiat.

Acest răspuns mă întrista nespus. Pricepui că în realitate, nu era atât de vesel pe cât părea. Și de-atunci, l-am iubit pe Aurel, ca pe un frate și m-am legat de el. Ne-am deschis, unul altuia, inimile, povestindu-ne copilăria. A lui, era la fel de cenușie, la fel de pustie, ca și a mea. Nici el nu mai avea părinți, pe nimeni în lume care să-l iubească sincer.

76

Neranțula

Într-o zi, exclamă:

- În spitalul ăsta sau în altul, îmi voi petrece de-acum încolo, viața...

Ah! câte lacrimi n-am vărsat împreună, departe de orice privire. Și cât de nenorociți ne simțeam, la gândul că ne vom despărți în curând!

Atunci, ne-am înțeles să părăsim spitalul, într-o noapte, și „să fugim în lume”.

Îmi spunea:

- Voi cerși... Nu vom muri de foame!
- Iar eu, am ceva bani, puși de o parte și mâini gata să facă orice! adăugam.
- Vom trăi ca frate și soră, nu-', așa, surioară?
- Da, Aurele!

Îmi spunea surioară, ca și astăzi de altfel, fiindcă, la spital, ca peste tot, în Brăila, nimeni n-a știut cum mă cheamă, neavând acte.

Și într-o seară, când toate luminile erau stinse, am alunecat ca două umbre, de-a lungul zidurilor, ne-am strecurat prin spărtura gardului vechi, ce înconjoară spitalul și am pornit fără să ne observe cineva.

Fugeam de voi, cu mare părere de rău, deși încredințată că dragostea lui Aurel era mult mai frumoasă decât a voastră, dragostea frățească, pe care n-o

interesa femeia și curată, așa cum a rămas până azi. Vă știam violenți, gata să vă omorâți din cauza mea.. Mi-ar fi fost greu să aleg între voi doi. L-am ales pe Aurel, copil blând, infirm, fără sprijin, condamnat la viață veșnică de spital. Și crezând că vă fac un bine, punând capăt unei situații imposibile, am dispărut cu Aurel „în lume”.

„În lume”... A fost bun cu mine, de ce n-aș mărturisi-o?

Sau dacă vreți, a fost așa cum îl vedeți, așa cum nu poate să nu fie, dacă în viață totul depinde de ceea ce îi cerem. Și numai Dumnezeu știe cât mă mistuia dorința de a-i

77

Panait Istrati

cere porții duble! De asemenea, trebuie să spun că ocazia se prezentase și că ea a fost, într-o oarecare măsură, cauza acestei dorințe.

Era în vremea când ne aflam retrași la Galați, orașul meu natal. O prietenă a mamei, bună croitoreasă, ne găzdui. Ca să-mi agonisesc pâinea, mi-a cerut să-i dau o mână de ajutor. Era singură, cam zgârcită, foarte? adesea tristă, dar în general suflet bun. Aurel îi deveni un tovarăș, vesel, la domino. Leu, pe care-l luasem cu mine, o înveselea nespus.

Și un timp, tustrei făcurăm viața mai veselă în acest cămin de fată bătrână, înăcrită.

Dar cât de greu este să fii fabricant de veselie, pentru un prieten, care se întristează la tot pasul! În sărăcie, ca și în belșug, nimic nu te scârbește mai mult, decât să trăiești alături de un tovarăș, care se prăbușește, îndată ce-i dai drumul o clipă ca să-ți ștergi fruntea.

Bunul Aurel, atât de neobosit în a distra pe oricine, îmi spuse, după un an de ședere la domnișoara Caterina:

- La spital, barem, bolnavii stau în pat. Afară din spital, trebuie să-i ții în brațe. Nu-i tocmai plăcut, să-ți petreci vremea astfel!

La capătul celui de-al doilea an de croitorie, învățasem să conduc singură micul atelier al domnișoarei Caterina, care acum scotea ah-uri și of-uri, pe toate tonurile și în toate colțurile casei. Situația începuse să devină de nesuferit; Aurel își pierdea voia bună. Amândoi trecusem de șaptesprezece ani și curajosul meu prieten se străduia din răspuțuri să încropească ceva, ca să câștige un ban. Izbuti în ceea ce a fost pasiunea sa din totdeauna: desenul, pictura.

Portretele, acuarelele sale găsiră cumpărători:

- Pomană pentru un schilod! o spunea, în zefleMEA. La fel de bine, aș putea să-i „împachetez” cu orice: cremă de ghețe, șireturi, păpuși pe sfoară...

Neranțula

Nu cunoșteam de loc Galații. îl părăsisem, pe când aveam abia șase ani, plecând cu mama. Dar Aurel, deș-tept, drăgăstos și înzestrat, izbuti să se facă repede iubit și încurajat de oamenii cu vază din oraș. Și tocmai când ne gândeam să părăsim moara noastră de măcinat tristețea și să ne croim un drum aiurea, numai pentru noi singuri, deodată un curent de veselie năvăli în casa domnișoarei

Caterina, luându-ne pe toți, val-vârtej.

Acest vârtej era *Lumea*! Lumea cu partea ei de frumos și urât, lumea cu binele și răul ei, lumea așa cum e.

Și lumea asta se înfățișă într-o zi, în persoana unei cliente bogate și cu „recomandatii bune”; o doamnă ele-gantă, de-o anumită vârstă, încărcată cu bijuterii și dar-nică, de-ți dădeau lacrimile. Cât ai înghiți un șerbet, comandă patru rochii, nu se tocmi deloc și achită totul înainte, deși nu i se ceruse decât acontul obișnuit, dar...

- Cine-i copilul ăsta frumos? O întrebă pe domnișoara Caterina, arătându-mă.

- Ah, scumpă doamnă! O biată orfană, nepoata mea...
- Cum o cheamă?
- Anicuța.

Recomandându-mă ca pe o nepoată a sa, domnișoara Caterina mințea cu știință. În ce privește numele de Anicuța, buna ei credință era victima unei confuzii nos-time. După zece ani, și-a adus aminte de mine, dându-mi numele mamei. Lovindu-și palma cu fruntea, ea ex-clamase:

- Ah! Doamne ! Tu ești! Anicuța ! Stăpânindu-mi râsul, fusei mulțumită de noul meu nume, lăsând-o să mă cheme astfel.
- Ei bine, domnișoară Anicuța, reluă mărinimoasa clientă, dacă o să-mi faci rochii frumoase, te voi mulțumi cum trebuie.

79

Panait Istrati

Apoi, întorcându-se spre Aurel și desenele sale, exclamă:

- Cât talent are tânărul ăsta! E tot o rudă de-a dumitale, domnișoară Kati?

- Da-a-a, doamnă! Săracu' ! Și el mi-e nepot, tot orfan, ca să nu mai vorbesc de infirmitatea lui!
- N-are leac?
- Vai, nu!
- Niciodată nu poți fi sigură... Trebuie încercat, la București, cu doctori mari.

Și mărinimoasa doamnă, alegând apatic câteva desene și pânze, îi dăruie lui Aurel o sumă a cărei rotunjime mă făcu un timp să tighelesc alandala la mașina de cusut.

- Ce inimă!... Ce inimă!... exclama neîncetat domnișoara Caterina, după plecarea extraordinarei doamne. Copii, ăsta-i norocul vostru! Vouă vă datoresc această minune, fiindcă eu n-am cunoscut niciodată asemenea noroc!... Și am presimțirea că doamna Pavlic o să vă schimbe viața!
- Numai de-ar fi în bine, tanti! rosti Aurel, deschizându-i brațele. Poate că până la urmă, ne vom alege fiecare cu o partidă frumoasă și vom juca chindia!
- Într-adevăr, nu mi-ar displace deloc. Încă aș mai putea face fericit un bărbat și pentru asta, m-aș lăsa păgubașă de mândria mea de odinioară!

.....

Sărmana domnișoara Caterina! Mă gândii la vorbele ei, mai târziu, când prăbușirea noastră „fu.....o realitate...”

Mândria se pedepsește în viață! Și nu mai poți să ferești pe nimeni, în ziua când nu mai ai *nimic de dat*; smochina, care stă țeapănă în vârful copacului sau către care nici o mână nu se întinde s-o culeagă sau nici o gură nu se apropie s-o muște când este coaptă, - se usucă, se întărește și moare, contemplând cerul.

Să *dai*, să *dai*, iată marea fericire a vieții. Să dai mai ales la timp, fiecare lucru la vremea lui. Să dai râsul, să dai

80

Neranțula

lacrămile... Să-ți trăiești avânturile, să-ți trăiești durerea...

Să înhați raza de bucurie care fuge, să-ți arăți dinții frumoși în râsul pe care niște ochi umezi ți-l cerșesc, și apoi, apoi să plângi nebunește, din toată inima, sătulă de bucurie! Să plângi, un timp... Și apoi, să râzi.

.....

Deodată, Neranțula se opri, cu privirea ațintită asupra lui Epaminonda. Abia atunci observă că acesta avea o privire de nebun și-și încleștase fălcile, să le fărâme.

Se făcuse târziu... Toată casa dormea. O liniște care-mi dădu fiori.

- Continuă, prietenă! spusei.
- Nu pot! îmi răspunse, încetișor. Mi-e teamă de

Epaminonda!

Celălalt schiță un zâmbet, care mă înfricoșa și pe mine.

- Nu-i nimic, *more* Neranțachi... Acum, mergi până la capăt!
- Nu-i nici un „capăt”! murmură ea.

Ceea ce urmă, fu povestea scurtă și neroadă a tuturor fetelor.

Doamna Pavlic reveni, întovărășită de doi bărbați, meșteri în arta de-a răsuci capul, atât fetelor tinere cât și celor bătrâne. Poate că n-a fost o înșelătorie sadea, deoarece i-am văzut pe chipeșii răpitori, suferind și risi-pind banii, cum n-o faci când ești pe de-a-ntregul pre-făcut..;

Mai degrabă - aș putea spune - o încâlceală, de 'neînțelese pentru mine. Nu-mi plăcea nici unul dintre ei. Domnișoara Caterina îi iubea pe amândoi, iar

doamna Pavlic, pe toată lumea! Aurel putea face desene și acua-rele, câte erau gata să-i cumpere. Și iată-ne pe toți, inclusiv Leu, plecați spre București, unde cei doi spuneau că vor face totul spre a-l vindeca pe Aurel. Într-adevăr, fu primit într-un spital vestit. Timp de trei luni, l-au întors pe

81

Panait Istrati

toate părțile, pentru ca la sfârșit, să-i dea drumul, fără vreo altă îmbunătățire decât două cârje noi în locul celor vechi.

În vremea asta, nouă, celor de-afară, ni se făgăduia marea cu sarea, arătându-ni-se tot-ce era de văzut, de plimbat, de gustat. Treceam cu vederea peste înșelătoria, care devenea tot mai vădită. Băui, în treacăt, până la fund cupa cu nectar și-mi spuneam, cu ochii închiși: Așa cel puțin, voi cunoaște tot, nu voi jindui nimic și nu voi ajunge niciodată urâtă și tristă ca domnișoara Caterina.

La rândul ei, nici domnișoara Caterina nu-și închise ochii. Îi deschise zadarnic, în căutarea unui bărbat printre cei doi cheflii, socoti, sconta, făcu mofturi, ca să se trezească până la urmă singură, într-o odaie de hotel.

Cât despre mine, continuai cu toate pânzele sus! Fiindcă între croitorie și ceea ce aveam, nu s-a găsit nimeni care să-mi dea o primă de încurajare la muncă cinstită, îndemnându-mă să mă reîntorc la ac.

Barem acum fac ce-mi place și nimic nu mă scârbește. Mi se dă, în continuare și dau, ca și când aș fi în vremea primelor elanuri.

Și așa va fi până în ziua când voi da totul, o dată cu viața mea!

.....

Epaminonda arăta ca un strigoi în năvalnica lumină a zorilor de vară, care începuseră să albească geamurile. Buzele-i uscate erau întredeschise. Ochiu țepeni, ca și întreg corpul, păreau ca de mort. (Nările i se lipiseră. Barba și părul, de obicei atât de sclipitoare, i se năclăiseră.

Neranțula îi sări de gât și-l sărută:

- Hai... prietene... să uităm toate astea!... S-a făcut ziuă. O să dormim puțin. Voi, pe divane; eu, în pat, cu Leu, prietenul meu din copilărie, pe care n-o să fiți geloși! Apoi, cum e și drept, va fi rândul meu ca să vă ascult, iar al vostru să-mi istorisiți bucuriile și suferințele! Haideți!

82

Neranțula

Zgâlțâit de prietena noastră, Epaminonda, țeapăn, se clătină ca un manechin. Neranțula nu băgă de seamă. Mă hiritisi cu aceleași mângâieri, apoi veselă, ridicându-și fusta până la genunchi, începu să sară între cele două divane, împărțindu-ne sărutări, la fiecare săritură:

„Neranțula fundoti!” „Neranțula fundoti!”

Dar, la a patra săritură, pe când se întorcea cu spatele la Epaminonda și se avânta spre divanul meu, - un țipăt îngrozitor răsună în toată casa. Abia avui vreme să prind în brațe pe frumoasa noastră Neranțula, înjunghiată de cel care-i era ursit, de sărmanul Epaminonda.

83

Panait Istrati

Partea a treia

OPT ANI TRECURĂ... OPT ANI împovărați de întreaga mea avuție
sufletească...

Și cât aș vrea, acum, să-mi fie îngăduit să mă tângui și eu puțin!... Da, să mă
tângui. Să scâncesc! Să spun ce sunt: *un biet om împovărat de această
apăsătoare avuție, pe care nimeni n-o vrea!*

Comoară nesecată și copleșitoare... Mină de dragoste, tânjind după cazmaua
adevăratului miner care întârzie s-o cerceteze, care întârzie s-o facă să
înflorească la soare și să trăiască întreaga acea viață scăldată de lumină.

Hei! sărmani oameni cumsecade! Viermișori, care nu înțelegeți decât să vă
sorbiți fericirea voastră stătută; care nu bănuiți deloc nemărginirea oceanului
și nici măreția vieții; pe care soarele nu-i atinge, iar furtuna nu-i tulbură...
Dacă

Dumnezeu v-a dat inimă și minte, a făcut-o tocmai ca să vă dovedească, cu
vârf și îndesat, că asta nu înseamnă nimic. Sau, dacă vreți, că-i folositor să
simți arsura divinei sale ironii, alături de balsamul strălucitoare sale
mărinimii.

Viermișorilor! Oameni cumsecade, vrednici de milă! Un nimic ce vă atinge
ușor, în treacăt, face să se dea îndărăt nimicul care sunteți... La voi, totul este
teamă, bucuria ca și suferința... Nici un chiot de plăcere, care să răzbată până
la ceruri... Nici un răcnet, care să răsunе în adâncuri... Lipsiți de cea mai mică
expresie a feței și orbi până-ntr-acolo încât nu vă recunoașteți unul pe altul,

fiți fericiți, viermișorilor! Dar mă întreb, dacă prudența voastră nu-i mai degrabă un

84

Neranțula

inimii, decât o plagă a creierului. Sărmanii de voi, oameni cumsecade!

*

Doi ani după drama din Șanț, îngropai aici, în Alexan-dria-Egiptului, biata hârcă în care bătuse marea inimă a prietenului și artistului necunoscut, care fusese Aurel,

șchiopul.

Pentru că inima lui Aurel, fu cea care primi lovitura de pumnal dată Neranțulei. El fu cel care căzu ca să nu se mai ridice.

După ce se luptase între viață și moarte, Neranțula birui, își uită suferința. Și când judecătorii lui Epa-minonda veniră s-o interogheze la patul ei de suferință, ea se recunoscă vinovată în întregime.

- Eu l-am scos din sărite, întrebați-l pe Marco! Nu trebuie să-ți povestești aventurile amoroase, în fața celor care te adoră. Și niciodată, nu trebuie să săruți doi îndrăgostiți deodată. Dar, ce vreți?! Dacă aș fi fost atât de înțeleaptă, n-aș mai fi fost *eu*! Și mă simt foarte bine, așa cum sunt... Cu atât mai rău!

Confruntată cu Epaminonda, adus în fiare, la spital, Neranțula le puse capac la toți: sărută mâinile ferecate ale călăului, spunându-i în fața judecătorilor:

- Iartă-mă... Nu știam că mă iubești atât de tare!

Dar nenorocitul nu mai avea nevoie ca propria-i victimă să-l ușureze de povara crimei sale: doctorii îl declarară iresponsabil. Și se vedea cât de colo, că așa era... Mut, nepăsător, până-n clipa acestei confruntări, îndată ce auzi rugămintea nebună a celei care îi era patima tiranică, Epaminonda izbucni în lacrimi, îngenunche la picioarele patului ei și începu o scurtă tânguire, pe care avea s-o murmure, tot restul vieții sale:

„*Aman, bre! Aman, bre! Aman, bre!*” Epaminonda mai putea plânge.

85

Panait Istrati

Aurel, deloc. Făcea parte dintre acele ființe la care lacrămile se revarsă asupra inimii, rozând-o, oprindu-i bătaile.

Mi-am dat seama, îndată, de acest lucru. Și îndeplinii o dorință a Neranțulei, dorință care era deopotrivă și a inimii mele.

În ziua, când mi se îngădui s-o văd, la spital, primul ei gând fu pentru schilod:

- Marco, să-l iubești pe Aurel... Fii fratele, prietenul său...

E singur pe lume... îți cer să faci pentru el, mai mult decât pentru mama Ileana...

Emoționantă repetare a unei aceleiași rugăminți, făcută cu cinci ani mai înainte!

Când căzuse în șanț și își spărsese capul, Neranțula mă chemase îndată ce fu în stare să rostească o vorbă, îmi spuse:

- Marco... La numărul 3, de pe ulița ovreiască, drept în fundul curții se stinge o biată femeie părăsită: mama Ileana. Vecinii fac ce pot și-i dau de mâncare, uneori, dar, mama

Ileana suferă de o boală ciudată, care-i cere să mănânce mult și să bea într-una... Bea două găleți cu apă pe zi...

Marco, dă-i să mănânce și mai ales, adu-i apă... Nu știu ce se va întâmpla cu mine, dar tu, dacă mă iubești, n-o uita niciodată pe mama Ileana!

Am îndeplinit întocmai, rugămintea ei. Dar vai, diabetica muri, în timp ce aceea care-i era atât de devotată, se afla încă în spital.

Acum, cu aceleași buze arse de febră, îmi cerea ajutor pentru Aurel.

Îl și avea, și mai mult chiar decât un sprijin frățesc: Aurel și cu mine ne simțeam uniți pe viață, pentru o viață ce nu

putea fi, în nici un caz, aceea a Neranțulei sau a lui

Epaminonda. Nu trebuiau ei oare să urmeze de-acum

încolo drumul însemnat de împunsătura unui cuțit, înroșit

86

Neranțula

de sânge? Epaminonda câștigase partida, pierzându-și mințile, și Neranțula, care era femeie, apuca brațul celui mai tare. O făcea, sărutând mâna care-o lovise.

Am înțeles și ne-am depărtat... îl luai pe Aurel, cu mine, în Egipt, pentru sănătatea lui, pentru a noastră, gândind că astfel voi putea salva mai multe suflete.

Nu s-a ales nimic din toate astea.

.....

Prietenia crește prin statornicie, prin durată și orice necredință este pentru ea de neînțeles: cu cât suntem mai mulți, cu atât e mai bine. Dimpotrivă, carnea este egoistă atunci când iubește și nu îngăduie pe un al treilea, îndată ce i se dă prea mult din aceeași hrană, ea se plictisește și începe să lăncezească.

Cum poate fi realizată pacea între bărbat și femeie? Cum să înfăptuim fericirea deplină? Un lucru este sigur: în”~Ce privește suprema prietenie, idealul va fi realizat numai de amanții-prieteni, dacă atât bărbatul cât și femeia ar putea rămâne prieteni și amanți, în același timp. Vorbesc de ființe, care sunt bântuite de-un *geniu* excesiv al înțelesurilor.

În propria-mi experiență, destul de bogată, n-am putut realiza niciodată acest tur de forță prietenesc decât pentru foarte scurte clipe, frumoase ca niște iluzii înflăcărate.

Vina este a *patimei* de care suferă însuși acest „geniu” și care nu-i decât o extraordinară capacitate de a simți și iubi, într-una și cu toată puterea. Dar, care, tocmai din cauza aceasta, păcătuiește dintr-o nevoie neînfrântă, dintr-o dorință nemăsurată de necunoscut, veșnic ne-cunoscut.

Într-un cuvânt, idealul de a vedea prietenia îmbinându-se cu carnea noastră, făcând cu ea casă bună, nu-i decât un țel suprem, pe care nimeni nu-l poate atinge

87

Panait Istrati

deplin, fără a se descotorosi de cele mai arzătoare pasiuni ale sale.

N-am știut-o decât mult mai târziu.

Aurel iubea femeia, ca și mine, și ca orice om, care n-a fost mângâiat în copilărie și nici născut într-un canal, dar el era mai presus de orice, un prieten pasionat: în fața dragostei sale pentru Neranțula, el jertfise îndată pe amantul ce n-ar fi putut fi. Și acest sacrificiu - impus cu voioșie până la apariția noastră - l-a doborât după sângeroasa apariție a lui

Epaminonda. Îmi spunea:

- Niciodată n-am suferit, văzând pe Anicuța făcând cu viața ei, ceea ce avea tot dreptul să facă. Dar, mă va ucide gândul că un bărbat ar putea s-o ceară pătimaș *numai* pentru el, *singur*, că ar putea să ne-o smulgă în *întregime* și că ea s-ar putea lăsa să fie luată, *toată*! Asta mă învață că cea mai bună dintre femei e mai lesne de cucerit prin forța brutală, decât prin afecțiune.

Bineînțeles, bietul Aurel cam bătea câmpii, deoarece dacă Epaminonda reușise într-adevăr să ne-o smulgă „în întregime și numai pentru el singur”, nu era mai puțin adevărat că în același timp, fusese zdrobit de propria sa victorie și că Neranțula îi scăpa în întregime.

Vise feerice ale copilăriei - Egiptul, Alexandria apărură cu neasemuita lor priveliște în fața ochilor noștri întunecați de tristețe, biciuiră vitalitatea în amurg a lui Aurel, smulgându-i ultimele flăcări, ce-aveau să-l prăvălească în mormânt. A avut, cel puțin, fericirea de-a trăi un miraj aievea și de a nu cunoaște agonia fără sfârșit. Ba, mai mult, pe pământul Egiptului ne fu dat la amândoi să gustăm, pentru prima dată, acea plăcere fără seamăn, a cărei vistiernică generoasă este doar femeia.

Fii binecuvântată, femeie anonimă, care știi să te oferi pe nimic; pentru un râs cinstit care ți-a plăcut; pentru o vorbă bună care ți-a mers la inimă; pentru o privire înflăcărată

88

Neranțula

ochii!... Fiți binecuvântate, voi, haimanale din Alexandria și Cairo, drăgăstoase, fără mofturi, care ați trecut peste infirmitatea unui tânăr cu inima zdrobită de una din voi și pe care l-ați adăpat, cu acea bucurie cristalină, în veci nesperată!... Fiți binecuvântate, femei care nu cereți nimic, femei care dați totul, fără încetare! Și Domnul să vă deschidă, în altă viață, porțile raiului și să vă așeze frumos la dreapta sa, pentru că nu cunosc nimic care să vă întreacă în generozitate!

*

N-aveam bani să-i plătesc o trăsură lui Aurel, înflăcăratul meu Aurel, care cu toată viteza jalnică a cârjelor sale, se avânta spre spațiu, spre palmieri, spre dunele deșertului, spre siluetele minaretelor, spre oameni și animale. Eu aveam, în schimb, două picioare zdravene, spate solid și inimă de prieten: de ajuns, ca să-l ridic pe Aurel, ca pe un copil, să-l așez pe umerii mei primitori, și unde el săvârși minunea de-a mă face să nu mai simt povara nenorocirilor ce ne copleșeau pe fiecare în parte.

Și astfel, cu ochii ațintiți și gâturile încordate, în hohote de râs ce ne amuțeau lacrimile, uitarăm de Brăila ca să trăim cu Egiptul.

Poate niciodată, un om sănătos n-a gustat, n-a simțit mai bine ca Aurel, - paralticul și tuberculosul, - frumusețile unei naturi minunate și farmecul unei vieți de vagabond. Nici o inimă n-a știut să prețuiască generozitatea unui popor ospitalier și învins, nici să se răzvrătească mai fățiș, mai sincer,

strigându-și revolta împotriva asupritorului. Niciodată mila - mergând până la împărțirea codrului de pâine - n-a fost risipită de cineva, mai din belșug decât de Aurel, față de cei pe care-i socotea mai nenorociți decât dânsul.

Exclama, adesea:

89

Panait Istrati

- Ah! civilizația !... Acum îmi dau seama cât e de frumoasă! Ar fi fost mai bine, ca omul să fi rămas sălbatec!

Acest „sălbatec”, felahul, deși prăpădit de ți se rupe inima, ascunde în pieptul său singura dovadă cu adevărat de preț a civilizației: *bunătatea*. Ne-o împărtăși, primindu-ne în coliba lui de lut, dându-ne tot ce avea: bobul, fullul arab. Și totuși, eram doi oameni ai acelei civilizații care-l strivea, ai acelei civilizații care aduce la sapă de lemn pe oameni, pentru ca apoi să le agate pe ușă, un afiș: *în această casă, comerțul ambulant și cerșetoria sunt interzise*.

Timp de doi ani de vagabondaj, am străbătut, cu Aurel pe umerii mei, drumul de la Alexandria la Cairo și de la Minieh în Egiptul de Sus, unde ne-am îmbarcat la bordul unei *dahabich*, înapoindu-ne la Alexandria, lunecând pe firul Nilului.

S-ar putea spune că această călătorie, neprielnică unui tuberculos, a scurtat viața lui Aurel. Dar știu, că a murit fără părere de rău. Am început-o, pe negândite și fără itinerar: trăiam. După ce făceam zilnic cei zece kilometri obișnuiți, îl așezam pe Aurel la umbra unui palmier, unde-și petrecea timpul visând, desenând, în timp ce eu mă duceam la Nil, ca să mă scald, să spăl rufe sau să mă distrez, pescuind.

Îmi striga:

- Să nu te îneci! N-aș putea să vin după tine! Într-adevăr, o dată așezat jos, [nu se mai putea ridica.

Drept orice calabalâc, n-aveam decât două pături, două cămăși de schimb și cele de trebuință lui Aurel, la desen. Prieten și la calabalâc, purtam pe umerii mei abia patruzeci și cinci de kilograme. În timpul marilor manevre, soldatul român duce în spate cu un kilogram mai mult, mai puțin un prieten și o prietenie.

Bani, nu-mi păstram decât atât cât s-avem cu ce trăi o săptămână. Dar, niciodată nu ne-a atacat careva, în fiecare

90

duminică, poșta din Alexandria ne adăsta undeva pe drum, cu tain și vești..

În afară de orașe, nu cheltuiau aproape nimic. La țară, toți felahii se înghesuiau să ne dea adăpost și hrană. Aurel îi răsplătea, dăruindu-le schițe, înfățișând propria lor viață: peisaje, animale, diferite scene și portrete.

Câte desene semădate, astfel, pe acest drum lung! Ce operă frumoasă, pierdută pentru totdeauna!

- Cum, *pierdută*? exclamă într-o zi, când îi spusei.

Acești țărani sunt mai fericiți să aibă schițele mele, decât indivizii de la noi care mi le cumpărau din milă disprețuitoare! Valoarea unei opere stă în fericirea pe care o naște, nu în prețul cu care e împopoțonată.

Înapoiat la Alexandria, unde mai spera să găsească *cele mai bune vești despre Anicuța*, - o scrisoare îl înștiința că ea dispăruse din Brăila, de trei luni, plecând cu

Epaminonda, ajuns idiot.

A fost o lovitură de trăsnet. Se închise în casă, cufundându-se în contemplarea portretelor Neranțulei. Deveni melancolic și într-o seară ploioasă, își dădu sufletul într-o criză groaznică de hemoptizie.

Singur, i-am întovărășit coșciugul.

.....

Și acum, Marco, iată-te singur pe lume!

Mi-o spuneam mie însumi, înapoindu-mă de la cimitirul ortodox, unde îngropasem un om și un artist.

Un om și un artist! Se văd oare, în viață, atari animale? Mai întâi, este atât de greu să rămâi bun și cinstit, în

mijlocul unei lumi unde totul este stricăciune. O spun, fără ură. Știu că *nimeni nu poate sări, mai sus de borul pălăriei sale.*

Și apoi, ce-i un artist? Este un favorit al întâmplării care-l face să se nască, înzestrat cu puterea de a-și exprima simțămintele, așa cum privighetoarea iese din

91

Panait Istrati

cuib și se duce să cânte pe o cracă. Nu văd aici nici un merit. Ar fi un merit, dacă ar face cu propriile mâini și fără să fi văzut vreodată, o pereche de ghetuțe, tot atât de perfecte ca și cele ieșite din mâna unui bun cizmar, după treizeci de ani de meserie.

Nu! suntem toți niște bieți diavoli, mai mult sau mai puțin înfumurați.

Dar, începem să fim *oameni* și *artiști*, atunci când suntem simțitori la întreaga suferință omenească, atunci când o exprimăm potrivit posibilității noastre și ne străduim să înlăturăm răul pricinuit lumii de egoismul nostru: Arta este un război cu propria noastră imperfecțiune.

Pentru inima noastră, aici există un balsam care întrece toate bucuriile pământești, fiindcă numai generozitatea te ajută să poți îndura mai bine viața.

Dar, vai! Pentru asta, trebuie să te fi născut astfel înzestrat, deoarece, forțele noastre fiind în stare astăzi, să acapareze pământul, numai *Bunătatea* poate pune frâu violenței noastre, până în ziua când *Dreptatea* va pune stăpânire pe ea, mult mai bine și pentru totdeauna.

*

Fiind acum singur, mă simțeam mai nenorocit decât în vremea când vindeam portocale și lămâi, alături de

Epaminonda.

În jurul meu, se aflau fapte omenești, da! mulțime, dar ce să faci cu acești semenii care te privesc ca niște viței, care câteodată chiar se iau după tine, apoi, te lasă să cazi tocmai când avuția ta sufletească se pregătește să se reverse la lumină?

Aveam de-a face cu oameni din toate păturile sociale. Specializat în cunoașterea pietrelor prețioase, eram chemat pretutindeni pentru tot felul de afaceri: expertize, cumpărări, vânzări, schimburi. La cafeneaua din piața Mehmet-Ali, unde stam de obicei, intram în relații strânse cu cel mai bogat, ca

92

Neranțula

sărac, cu cel mai înzestrat ca și cu cel mai sărac cu duhul. Și deschideam ochii! Ascultam un om, ceasuri întregi! Și-i vorbeam, la rândul meu! Dacă aș fi încercat să încălzesc o piatră cu flacăra risipită - vrând să însuflețesc oamenii - aș fi obținut un rezultat mai bun.

Pe când așa, nimic! Nici un Aurel! Nici chiar un

Epaminonda! *Crâmpeie de oameni*. Crâmpeie, pur și simplu. Cum de altfel i-am și numit, apoi.

Și scârbit să ard în zadar uleiul sfânt, mă înapoiam seara acasă și începeam să răsfoiesc operă lui Aurel, de la începuturile sale în spitalul din Brăila și până la ultimele imagini, pe care le schița, melancolic, contemplând de la fereastra sa, furnicarul de pe strada Hamanil.

Astfel, petrecui la Alexandria, încă șase ani după moartea lui Aurel.

*

Dar într-o zi, o zi când nu mai puteam sta în picioare,

îmi făcui frumușel bagajele și luai drumul spre România...

„Haide, Marco... - mi-am zis, - hai să retrăim puțin pe urmele trecutului! Hai să ne reîmprospătăm visele!”

De la știrea care-l vestise pe Aurel despre fuga lor din

Brăila, nu mai aflasem nimic despre Neranțula și

Epaminonda. De altfel, nici n-am căutat, vreodată să aflu ceva. La ce bun?

Morți, de două ori morți, sunt cei care dispar!

Luai vaporul la Alexandria și pornii, drept spre Constantinopole, unde mă hotărâi să rămân timp de-o săptămână, pentru afaceri.

Și iată-mă... Ca un băiat. Hoinăream câte puțin pe ici, pe colo, deoarece îmi place Constantinopolul. Este unul din rarele orașe ale lumii, care nu plictisește niciodată pe omul simțitor: e ca un poem vesel și trist, dar sincer și într-un caz și-n celălalt. Numai Bosforul știe să umfle o biată melodie cu elan eroic. Și numai la Constantinopol,

Panait Istrati

poți auzi la fiecare pas cel mai frumos, cel mai cuprinzător, cel mai inexprimabil suspin pe care poate să-l scoată un suflet strivit: faimosul *aman, bre!* al turcului și al tuturor orientalilor, care-i vorbesc limba.

Da, acest suspin, îl auzi la fiecare pas, făcându-te să tresari totdeauna, deoarece totdeauna pornește din inimă, ca și melodia obișnuită pe care un barcagiu vesel o cântă, pasionat, pe Bosfor. Asta-i Turcia. *Aman bre!* Stambulul și sufletul ei...

Bunăoară, vezi doi oameni, cu fes și veșminte europenești, plimbându-se tăcuți pe un chei, spălat de flacăra asfințitului:

- *Aman, bre!* exclamă unul dintre ei, știind poate pentru

ce.

Iar celălalt, arătându-l numaidecât pe veselul barcagiu:

- Ce bine cântă! Nu găsești?

Îmi place tare mult Constantinopolul. Și cum, în seara aceea, rămăsei să-mi savurez cafeaua și narghileaua, auzii deodată în spatele meu:

- *Aman, bre!*

Credeți că am tresărit? Nu, dar mi s-a făcut părul măciucă, deoarece Epaminonda era acela care suspinase astfel!

În picioare, cu un umăr sprijinit de pervazul unei uși deschise. Un Epaminonda ras, zbârcit, bătrân mototolit, ca un vagabond care se culcă pe sub poduri. În capul gol, cu o mână în buzunar, cu cealaltă învârtind între degete niște mătănii, privea drept înainte, în gol și din nou suspină:

- *Aman, bre!*
- Epaminonda! strigai, aruncând ciubucul.

Acesta își întoarse încet capul, mă recunoscuse și-mi spusese, de parcă ne-am fi despărțit, liniștit, în ajun;

- Ah.... Tu ești... Marco... Mă repezii asupra lui:
- Neranțula, unde-i Neranțula?

- Oh! făcu, cu un zâmbet îndobitocit. Tu îi mai spui încă *Neranțula!* E acolo, înăuntru... Dar, acum... Nu i se mai zice decât Anicuța.

Acest, *acum!*... Cântărea mai greu decât o mie de spânzurători.

- Cu cine stai de vorbă, Epaminonda? răsună o voce foarte cunoscută, pentru ca să mai pot sta în picioare, și atât de doborât de acel *acum* al lui Epaminonda, ca să n-am poftă s-o iau la goană, să fug, și să nu mai văd niciodată Constantinopolul, atât de iubit.

Anicuța apăru și mă prăbușii pe scaun.

Se trecuse... Asta-i tot ce putui să-mi dau seama dintr-o aruncătură de ochi. Fiindcă, văzându-mă, la rândul ei, scoase un țipăt și dispăru înăuntru.

Pornii s-o găsesc, ca un automat. Plângea, cu fața în palme, trântită pe „patul de lucru”, în spatele prăvăliei.

- E-adevărat, că *el* a murit? gemu ea, cu capul înfundat

în pernă.

- Mort... Anicuțo... O dată pentru totdeauna... *El*.

*

În trista mea odaie de la hotel, n-am putut închide un ochi, toată noaptea.
Vorbele Neranțulei, povestindu-mi despre Epaminonda, îmi stăruiau neîncetat
în urechi:

„Nu s-a culcat încă niciodată cu mine. Și crede într-una, că mă ferește să merg
cu clienții. Dar, cum nu mai are bani, ca la Brăila, ca s-o plătească pe țața, îi
dau eu. Și este *amuzant* să-l vezi plătind-o cu cincizeci de centime, pe
patroană care ia o taxă de cel puțin doi franci. Bineînțeles totdeauna îl
convingeam că mă împiedecă totuși „să fac rău”, cum spune. Dar, fac tot ce
vreau, fiindcă nu bagă de seamă nimic, într-*atât s-a îndobitocit* cu veșnicul lui
aman, bre!”

.....

95

Panait Istrati

Epaminonda se îndobitocise, spunea frumoasa noastră

Neranțula...

- *Aman, bre!* gemui, la rândul meu... Constantinopol...

Constantinopol...

*

La cererea ei, îi promisesem să mă înapoiez a doua zi, către prânz, deși luasem chiar în clipa despărțirii hotărârea s-o șterg fără să-i mai revăd. Dar, dimineata, prin nu știu ce teribilă și drăcească voință, adormii buștean și nu mă trezii decât la bătaia loviturilor violente în ușa mea. Era cinci seara. Deschisei: Anicuța și Epaminonda! Habar n-am, cum mă dibuiseră. De altfel, nici nu era prea greu, fiindcă locuiam în Galata, foarte aproape de ei.

- Așa, va să zică! strigă ea, ca s-o audă toți vecinii. Ți-ai făcut de cap, toată noaptea!

Mă îmbrăcai și părăsii hotelul. Afară, Anicuța ținu morțiș, să merg să văd Constantinopolul. Mă lăsai târât ca o oaie dusă la abator, fără să aud ceva, fără să văd nimic altceva decât pe acest Epaminonda, gătit ca de duminică. Cu aerul său de pensionar de ospiciu, cu muțenia și zâmbetele sale îndobitocite, atrăgea privirile tuturor.

O singură dată, în timpul mesei, deschise gura, ca să zbiere ca un măgar:

- Marco! Nu-i așa că-i drăguță Anicuța?!
- Da, prietene, e drăguță. Dar taci o dată!
- De ce-l dojenești? interveni Anicuța. Mă iubește mult, săracul!

- Se vede! din cauza asta, i-am și spus să n-o strige în gura mare. Ca să nu se uite lumea, mirată, la el!

*

Și iată-ne, în sfârșit, la marginea mormântului, unde trebuia să se împlinească scrisa soartei.

- Haide, Marco! îmi spuse ea. Să ne plimbăm cu barca, pe

Bosfor... E-atât de frumos, seara!

96

Neranțula

Primii cu însuflețire, într-atât mă temeam să nu fiu invitat să mergem la vreun teatru. Ne urcarăm, fără bar-cagiu. Vâsleam eu.

Bosforul era tăcut ca un cimitir. Pe Cornul de Aur, licăreau luminițe, de parcă ar fi fost niște suflete zgribulite... Câteva glasuri... Nici un cântec... Nici o tânguire...

Înaintărăm tare departe, în tăcere. Ședeau amândoi, la pupă, înlănțuiți ca doi îndrăgostiți. Epaminonda, mai ales, o strângea puternic de mijloc.

Abia le deslușeam chipurile.

- Marco! zise ea... Ți-amintești de cântecul ăsta:

„Pe țărmul mării, pe prundiș, Neranțula fundoti!

O fată își clătea fusta, Neranțula fundoti!”

- *Aman, bre!* răcnii. Ajutor!

Dar, în jurul nostru, nici o vietate. Doar catran nesfârșit și lumini clipind în depărtare.

- De ce strigi ajutor, Marco?! se miră ea.

Și se sculă, sunt sigur de asta, ca să vină să mă sărute. Nu făcu decât un pas în barcă.

Cu o zvâcnitură de braț, asemănătoare gestului cosa-șului, Epaminonda îi înlănțui mijlocul și dispăru cu ea în apa neagră.

Nu mai reveni la suprafață. De teamă să nu-i fie răpită aleasa inimii.

*